МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

з дисципліни

"МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНО-РОЗРАХУНКОВІ І ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ"

(для спеціалістів, магістрів)

Київ 2008

Підготовлено доцентом кафедри банківської та страхової справи *А. О. Мілай*

Затверджено на засіданні кафедри банківської та страхової справи
(протокол № 5 від 24.10.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Мілай А. О. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів з курсу "Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції" (для спеціалістів, магістрів) — К.: МАУП, 2008. — 62 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, зміст дисципліни "Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції", плани семінарських та практичних занять, теми рефератів, питання для самоконтролю, теоретичний матеріал для самостійного вивчення, короткий термінологічний словник, тести з дисципліни "Валютні операції" список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу “Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції” — вивчення основних умов та принципів здійснення міжнародних розрахунків і валютних операцій та набуття вміння їх здійснювати.

Для досягнення цієї мети передбачено виконання таких завдань, як вивчення:

- особливостей формування валютного курсу, фактори курсоутворення на валютному ринку;
- особливостей проведення валютних операцій на спот- та форвардному ринку валют;
- особливостей умов і форм здійснення міжнародних розразункових операцій;
- видів банківського кредитування міжнародних розрахунків.

Опанування такими знаннями дозволить набути навичок:

- визначати вплив валютного курсу на експортно-імпортні можливості країни;
- сформувати навички обчислення паритетного співвідношення курсів валют, крос-курсів, форвардних курсів;
- порівнювати витрати з альтернативних способів міжнародного запозичення кредитних коштів для фінансування міжнародних розрахунків;
- визначати відповідну до умов зовнішньоекономічної діяльності форму розрахунків;
- використовувати різні способи страхування валютних ризиків.

Вивчення дисципліни базується на засвоєнні знань з таких дисциплін, як “Макроекономіка”, ”Фінанси і кредит”, ”Гроші та кредит”, “Фінанси”, “Міжнародна економіка”. Дисципліна ”Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції” має практичне значення, оскільки не лише знайомить студентів з видами операцій і сутністю окремих з них, а й допомагає засвоїти фахові економічні дисципліни, розв’язувати практичні завдання та ситуації.

ЗМІСТ
дисципліни
“МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНО-РОЗРАХУНКОВІ І ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ”

Змістовий модуль І. Міжнародні кредитно-розрахункові операції

Поняття і види міжнародних розрахунків. Принципи організації міжнародних розрахункових операцій. Способи платежів. Роль національних і колективних валют та золота в міжнародних розрахунках. Валютно-фінансові та платіжні умови міжнародних контрактів, як основа міжнародних розрахункових операцій. Валюта ціни та валюта платежу. Умови платежу. Ризики у зовнішньоекономічній діяльності та їх врахування у міжнародних розрахунках. Роль банків у міжнародних розрахунках. Міжбанківські кореспондентські відносини. Система СВІФТ і принципи її функціонування у міжнародних розрахунках.

Умови відкриття, ведення та закриття валютних рахунків. Регулювання міжнародних розрахункових операцій в Україні.

Правила ІНКОТЕРМС і базові умови постачання. Види документів, що використовуються в міжнародних розрахунках. Комерційні документи. Транспортні документи. Страхові документи. Фінансові документи. Особливості оформлення та руху документів при здійсненні міжнародних розрахунків.

Особливості використання в міжнародній сфері основних форм розрахунків. Авансові платежі. Платіж за відкритим рахунком. Банківський переказ. Розрахунки з використанням чеків. Одноманітний закон про чеки. Розрахунки з використанням векселів. Одноманітний закон про векселі.

Розрахунки з використанням пластикових карток. Переваги та недоліки використання недокументарних форм у міжнародних розрахунках.

Документарний акредитив, його види та форми. Основні складові операції з розрахунків документарним акредитивом: узгодження умов, відкриття та виконання. Акредитивне доручення. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (публукація МТП від 1993 р. № 500). Переваги та недоліки використання документарного акредитиву у міжнародних розрахунках.

Документарне інкасо, його види та форми. Основні складові операції з розрахунків документарним інкасо. Уніфіковані правила для документарних інкасо (публукація МТП від 1979 р. № 347).

Роль кредиту у здійсненні міжнародних розрахунків, його види та зв'язок з умовами платежу.

Види банківського кредиту та організація кредитування розрахунків за імпорт. Особливості кредитування на основі векселя. Особливості кредитування на основі акредитива.

Особливості кредитування розрахунків на основі банківських кредитних ліній.

Види банківського кредиту та організація кредитування розрахунків при експорті.

Операції експортного факторингу. Принципи визначення вартості факторингу.

Операції експортного форфейтинга. Принципи визначення вартості форфейтинга.

Операції експортного лізингу. Особливості розрахунків лізингових платежів та ефективності лізингової угоди для банку.

Банківські гарантії та особливості їх використання в операціях міжнародних розрахунків. Типи і види банківських гарантій. Загальні принципи та правове забезпечення банківських гарантій.

Література: [1; 2; 4–12]

Змістовий модуль ІІ. Міжнародні валютні операції

Види валютних операцій банку. Інформаційне забезпечення операцій на валютних ринках.

Особливості організації валютних ринків в Україні. Регулювання валютного ринку в Україні.

Валютна позиція банку та принципи її регулювання. Міжбанківський ринок депозитних операцій в іноземній валюті. Процентні ставки за депозитами в іноземній валюті та фактори їх формування. Принципи організації банківських операцій на ринку міжбанківських депозитів у валюті. Валютування та депозитна позиція банку.

Ринок євровалюти та особливості здійснення операцій у євровалюті.

Сутність, види та цілі конверсійних операцій. Валютні операції на умовах "спот". Фактори, які впливають на курси "спот". Валютні операції на умовах "спот". Котирування валют. Курси покупця і продав-

ця. Крос-курси та їх розрахунки. Валютна позиція. Практика укладення угод на ринку поточних конверсійних операцій. Регулювання банківських операцій спот. Сутність та цілі форвардних контрактів. Форвардний курс, принципи його формування та фактори, які впливають на його динаміку. Валютування форвардних контрактів. Види форвардних контрактів. Форвардні крос-курси. Витрати з форвардною угодою. Процентні форварди. Угоди форвард/фодвард, угоди за форвардними ставками.

Валютні свопи та практика укладення угод своп. Процентні свопи, їх види та характеристика. Валютні свопи ринку капіталів.

Операції з валютними ф'ючерсами. Особливості функціонування ф'ючерсного ринку. Система маржі. Організація торгівлі опціонними контрактами та система маржі. Операції із опціонами на валюту. Спекулятивні операції на валютних ринках.

Поняття валютного ризику, який супроводжує валютні операції банку. Класифікація валютних ризиків. Загальні підходи до управління валютними ризиками банку. Оцінка валютного ризику. Стратегії управління ризиком. Вибір методів страхування валютного ризику.

Література: [1–11; 28; 29; 31]

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Основи організації та механізми міжнародних розрахунків

1. Поняття та види міжнародних розрахунків.
2. Ризики у зовнішньоекономічній діяльності та їх врахування у міжнародних розрахунках.
3. Роль банків у міжнародних розрахунках.
4. Міжбанківські кореспондентські відносини.
5. Регулювання міжнародних розрахункових операцій в Україні.

Література [1; 2; ; 4–12]

Тема 2. Особливості документообігу в операціях міжнародних розрахунків

1. Поняття міжнародних розрахунків.
2. Банки та їх функції у здійсненні міжнародних розрахунків.
3. Умови здійснення міжнародних розрахунків.
4. Основні форми міжнародних розрахунків.

Література [1; 2; 4–9]

Тема 3. Документарні та недокументарні форми розрахунків

1. Визначення та основні види документарних акредитивів.
2. Фази здійснення документарного акредитиву.
3. Поняття документарного інкасо.
4. Ризики при здійсненні інкасо.

Література [1; 3; 11]

Тема 4. Кредит в операціях міжнародних розрахунків

1. Учасники операцій міжнародного кредиту.
2. Класифікація форм міжнародного кредитування за основними критеріями.
3. Валютні умови міжнародного кредитування.
4. Факторинг та форфейтинг у кредитуванні зовнішньоекономічної діяльності.

Література [1; 2–12]

Тема 5. Загальні принципи діяльності банків на валютному ринку

1. Валютні рахунки у банках.
2. Валютна позиція.
3. Конверсійні операції на ринку спот.
4. Валютні ризики та основні інструменти їх страхування: термінові контракти.

Література [1–11; 28; 29; 31]

Тема 6. Конверсійні операцій банку на валютному ринку спот

1. Купівля валюти під експортно-імпортні контракти на міжбанківському валютному ринку України.
2. Здійснення інвестицій за межі України.
3. Порядок отримання кредитів у національній та іноземній валюті.
4. Операції купівлі-продажу готівкової іноземної валюти в Україні.
5. Розрахунки в іноземній валюті на території України.

Література [1–11; 28; 29; 31]

Тема 7. Валютні операції на строковому ринку

1. Сутність та види форвардних контрактів.
2. Валютування форвардних контрактів.
3. Валютні свопи та практика укладення угод своп.
4. Операції з валютними ф'ючерсами.
5. Операції з опціонами на валюту.
6. Спекулятивні операції на валютних ринках.

Література [1–11; 28; 29; 31]

Тема 8. Управління валютними ризиками

1. Поняття та класифікація валютного ризику, який супроводжує валютні операції банку.
2. Загальні підходи до управління валютними ризиками банку.
3. Стратегії управління ризиком.

Література [1–3; 32; 33]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Організація самостійної роботи має на меті індивідуалізацію навчання, розширення творчих задатків, вироблення навичок в роботі з науковою та довідковою літературою; комплексне використання знань; розв'язання деяких завдань за профілем майбутньої спеціальності.

Самостійна робота складається з домашньої підготовки до аудиторних занять, самостійного виконання завдань, поставлених викладачем. Студенти отримують плани семінарських занять; завдання; спеціальну методичну та наукову літературу. Студент повинен самостійно вивчити окремі монографії, статті з проблематики курсу, які підібрані самостійно або рекомендовані викладачем у методичних розробках курсу. Для цього слід користуватися каталогами бібліотек, статтями з періодичних видань.

Формами контролю є усне опитування студентів та індивідуальні співбесіди, перевірка індивідуальних завдань, виконання письмових контрольних робіт та рефератів.

Реферат складається з характеристики усіх питань, що ввійшли до самостійно складеного плану обраної теми, та списку використаної літератури. Реферат оформлюється відповідним чином: титульний лист (де вказується тема реферату, назва курсу, прізвище автора, факультет, курс, група), план реферату, а в кінці — список використаної

літератури, який складається за алфавітом відповідно до стандартних вимог щодо оформлення кожного з видів джерел.

Зміст реферату може бути викладений студентом на семінарському занятті або обговорений з викладачем в індивідуальному порядку, після чого студент отримує оцінку за свою роботу. Матеріали рефератів можуть бути використаними у процесі підготовки курсової та дипломної роботи, у доповідях на студентських наукових конференціях. Якість реферату викладач бере до уваги, оцінюючи знання студента на заліку або іспиті.

Головні вимоги до реферату — це наявність теоретичної основи, використання сучасного фактичного і статистичного матеріалу, конкретний виклад питань та чітких висновків.

Протягом семестру викладач контролює, як студенти самостійно опрацювали і вивчили всі теми навчальної дисципліни відповідно до програми курсу, виконали завдання.

Теми, з яких студент не відвідував заняття, або одержав незадовільну оцінку, повинні бути вивчені самостійно і оцінені викладачем додатково, можливо у вигляді написання реферату.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Порівняльна характеристика основних розрахункових інструментів.
2. Міжнародне регулювання розрахунків.
3. Розвиток ринку банківських послуг з міжнародних розрахунків в Україні.
4. Проблеми регулювання акредитивних операцій в Україні.
5. Переваги та недоліки інкасової форми розрахунку.
6. Проблеми впровадження інкасової форми розрахунку.
7. Проблема лібералізації валютного ринку в Україні.
8. Санкції за порушення валютного законодавства.
9. Основні інструменти форвардних операцій.
10. Розвиток ринку деривативів в Україні.
11. Види банків та умови їх створення в Україні.
12. Форми та способи безготівкових міжгосподарських розрахунків.
13. Вексельна форма розрахунків.
14. Акредитивна форма міжгосподарських розрахунків.
15. Чекова форма міжгосподарських розрахунків.

16. Міжгосподарські розрахунки платіжними вимогами-дорученнями.
17. Міжгосподарські розрахунки платіжними дорученнями.
18. Розрахунки з використанням пластикових карток.
19. Розрахункове обслуговування клієнтів в іноземній валюті.
20. Організація розрахунків готівкою в народному господарстві.
21. Касові операції комерційних банків.
22. Кредитний ризик та способи його мінімізації.
23. Організація кредитних взаємовідносин клієнта з банком.
24. Етапи процесу банківського кредитування.
25. Оцінка кредитоспроможності позичальників.
26. Способи забезпечення повернення банківських кредитів.
27. Споживчі кредити.
28. Іпотечний кредит.
29. Кредити, пов'язані з вексельним обігом.
30. Міжбанківський кредит та його види.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та види міжнародних розрахунків.
2. Принципи організації міжнародних розрахункових операцій.
3. Роль національних і колективних валют та золота в міжнародних розрахунках.
4. Валютно-фінансові та платіжні умови міжнародних контрактів, як основа міжнародних розрахункових операцій.
5. Умови платежу.
6. Ризики у зовнішньоекономічній діяльності та їх врахування у міжнародних розрахунках.
7. Роль банків у міжнародних розрахунках.
8. Міжбанківські кореспондентські відносини.
9. Система СВІФТ та принципи її функціонування в міжнародних розрахунках.
10. Умови відкриття, ведення та закриття валютних рахунків.
11. Регулювання міжнародних розрахункових операцій в Україні.
12. Правила ІНКОТЕРМС та базові умови постачання.
13. Види документів, що використовуються при міжнародних розрахунках.
14. Особливості оформлення та руху документів при здійсненні міжнародних розрахунків.

15. Особливості використання в міжнародній сфері основних форм розрахунків.
16. Авансові платежі.
17. Платіж за відкритим рахунком.
18. Банківський переказ.
19. Розрахунки з використанням чеків.
20. Розрахунки з використанням векселів.
21. Розрахунки з використанням пластикових карток.
22. Переваги та недоліки використання недокументарних форм у міжнародних розрахунках.
23. Документарний акредитив, його види та форми.
24. Основні складові операції з розрахунків документарним акредитивом: узгодження умов, відкриття та виконання.
25. Акредитивне доручення.
26. Переваги та недоліки використання документарного акредитиву у міжнародних розрахунках.
27. Документарне інкасо, його види та форми.
28. Основні складові операції з розрахунків документарним інкасо.
29. Роль кредиту при здійсненні міжнародних розрахунків, його види та зв'язок з умовами платежу.
30. Види банківського кредиту та організація кредитування розрахунків за імпорт.
31. Особливості кредитування на основі векселя.
32. Особливості кредитування на основі акредитиву.
33. Особливості кредитування розрахунків на основі банківських кредитних ліній.
34. Види банківського кредиту та організація кредитування розрахунків при експорті.
35. Операції експортного факторингу.
36. Принципи визначення вартості факторингу.
37. Операції експортного форфейтингу.
38. Принципи визначення вартості форфейтингу.
39. Операції експортного лізингу.
40. Особливості розрахунків лізингових платежів та ефективності лізингової угоди для банку.
41. Банківські гарантії та особливості їх використання в операціях міжнародних розрахунків. Типи та види банківських гарантій.
42. Загальні принципи та правове забезпечення банківських гарантій.

43. Види валютних операцій банку.
44. Інформаційне забезпечення операцій на валютних ринках.
45. Особливості організації валютних ринків в Україні.
46. Регулювання валютного ринку в Україні.
47. Валютна позиція банку та принципи її регулювання.
48. Міжбанківський ринок депозитних операцій в іноземній валюті.
49. Процентні ставки за депозитами в іноземній валюті та фактори їх формування.
50. Принципи організації банківських операцій на ринку міжбанківських депозитів у валюті. Валютування те депозитна позиція банку.
51. Ринок євровалюти та особливості здійснення операцій у євровалюті.
52. Сутність, види та цілі конверсійних операцій. Валютні операції на умовах "спот".
53. Фактори, що впливають на курси "спот". Валютні операції на умовах спот.
54. Котирування валют.
55. Валютна позиція банку та її види.
56. Дата валютування та її визначення.
57. Практика укладення угод на ринку поточних конверсійних операцій.
58. Регулювання банківських операцій "спот".
59. Сутність та цілі форвардних контрактів.
60. Форвардний курс, принципи його формування та фактори, що впливають на його динаміку.
61. Валютування форвардних контрактів.
62. Види форвардних контрактів.
63. Форвардні крос-курси.
64. Витрати за форвардною угодою.
65. Процентні форварди.
66. Угоди форвард/фодвард, угоди за форвардними ставками.
67. Валютні свопи та практика укладення угод своп.
68. Процентні свопи, їх види та характеристика.
69. Валютні свопи ринку капіталів.
70. Операції із валютними ф'ючерсами.
71. Особливості функціонування ф'ючерсного ринку.
72. Система маржі в операціях із валютними ф'ючерсами.
73. Організація торгівлі опціонними контрактами та система маржі.

74. Операції із опціонами на валюту.
75. Спекулятивні операції на валютних ринках.
76. Поняття валютного ризику.
77. Класифікація валютних ризиків.
78. Загальні підходи до управління валютними ризиками банку.
79. Оцінка валютного ризику.
80. Стратегії управління ризиком.
81. Вибір методів страхування валютного ризику.

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

Форми міжнародних розрахунків

Форми розрахунків — це врегульовані законодавством країн-учасниць способи виконання грошових зобов'язань за зовнішньоторговельним контрактом. При цьому порядок здійснення форм міжнародних розрахунків також регулюється міжнародними документами, що розробляються спеціально створеними організаціями — Міжнародною торговельною палатою, Комісією з права міжнародної торгівлі ООН тощо.

Форми міжнародних розрахунків умовно поділяються на документарні (акредитиви, інкасо) і недокументарні (платіж на відкритий рахунок, авансові платежі, банківський переказ, векселі та чеки).

Авансовий платіж у повній контрактній сумі припускає фактично кредитування продавця з повним перенесенням усіх ризиків на покупця.

Платіж на відкритий рахунок передбачає зворотне: товарний кредит на користь покупця і лише потім — оплату поставлених товарів.

Інтереси сторін більше врівноважені, однак значні переваги покупця все-таки залишаються при використанні **чистого інкасо**. Цей метод платежу передбачає посередництво банку, що слідом за поставкою товару відсилає покупцеві фінансові документи (векселі, чеки) з вимогою платежу (для перекладних векселів — акцепту).

Інтереси продавця захищені набагато більше, коли фінансові документи супроводжуються комерційними (коносаменти, інвойси, страхові свідоцтва та ін.), передача яких покупцеві проти платежу здатна передати йому правовий титул на товари або легітимізувати

його як належного їхнього одержувача. Цей метод платежу іменується **документарним інкасо**.

Але все-таки основним недоліком інкасової операції для продавця є відсутність твердої гарантії платежу. Тому максимально прийнятним у такому випадку варіантом для нього є прийняття такого зобов'язання банком, у платоспроможності якого продавець не сумнівається. Таким методом є **документарний акредитив**, що передбачає оптимально можливе сполучення інтересів сторін, оскільки між продавцем і покупцем з'являється банк — свого роду незалежний арбітр, що гарантує платіж, але лише після надання продавцем документів (звідси визначення — документарний), що підтверджує факт належного виконання їм зобов'язання зробити поставку.

Форми міжнародних розрахунків між контрагентами визначаються контрактом. На їх вибір впливає ряд факторів:

- *вид товару та послуг;*
- *наявність кредитної угоди (умови платежу);*
- *платоспроможність і репутація контрагентів.*

Міжнародні розрахунки класифікують найчастіше за двома ознаками: строками платежу та порядком документообігу.

За строками виділяються негайні платежі — "сконто" і платежі в кредит — "інстолмет".

Негайний платіж виконується, коли покупець отримав товар чи документи на нього. Якщо оплата відбувається не пізніше десяти днів, то постачальник, як правило, робить покупцеві знижку з ціни у визначеному розмірі (близько 3 %). Операція "сконто" підкреслює швидкість здійснення платежу за певну винагороду.

Під терміном "платіж у кредит" у міжнародній практиці розуміють фірмовий кредит, який надають один одному експортер чи імпортер у вигляді відповідно відстрочки чи задатку. Банківські позички не вважаються платежами у кредит, оскільки тут платежі здійснюються негайно.

За порядком документообігу основними формами міжнародних розрахунків є документарне інкасо та акредитив. Рідше застосовуються розрахунки з відкритих рахунків та банківськими переказами.

Організація міжнародних розрахунків за допомогою інкасо

Нині досить поширеною формою міжнародних розрахунків є інкасо. Інкасо визначається як "одержання, передача і пред'явлення до оплати векселя, чека або іншого документа банком, що інкасує, для клієнта з наступним переказом коштів на його рахунок".

Інкасо — це банківська операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта (експортера) отримує на основі розрахункових документів суму коштів від платника (імпортера) за відвантажені йому товари чи надані послуги і зараховує ці кошти на рахунок клієнта-експортера у себе в банку. При цьому інкасо являє собою тільки інкасування паперів і банк не гарантує оплату коштів експортеру за відвантажений товар чи надані послуги.

В основі інкасової форми розрахунку лежить домовленість експортера зі своїм банком, що передбачає його зобов'язання передати товарно-супровідну документацію імпортеру тільки за умовами виплати останнім вартості відвантаженого товару або домовитися про це з банком, розташованим у країні імпортера.

Розрізняють два види інкасо: чисте і документарне.

Чисте інкасо означає — інкасо фінансових документів, що не супроводжуються комерційними документами, тобто банки обробляють тільки вексель (простий або переказний), чек або інші фінансові документи і не обробляють рахунок-фактуру, коносамент, транспортну накладну та ін.

Документарне інкасо — інкасо фінансових документів, що супроводжуються комерційними документами (комерційні документи, не супроводжувані фінансовими документами) і являє собою своєрідний компроміс між авансовим платежем (коли покупець розраховує на експортера, що повинен відправити товар відповідно до замовлення й оплати) і торгівлею за відкритим рахунком (коли експортер розраховує на покупця, що повинен оплатити відправлений йому товар).

Інкасова форма розрахунків застосовується в тому випадку, коли, по-перше, експортер не сумнівається у своєму контрагенті за договором, оскільки їх пов'язують перевірені часом відносини; і по-друге політичні, економічні і правові умови в країні імпортера розглядаються як стабільні.

Сутність та особливості документарного акредитива

Документарний акредитив — це зобов'язання банку сплатити за рахунок і за дорученням покупця встановлену суму грошей постачальнику товарів або послуг, якщо банку будуть вручені у встановлений термін документи, що засвідчують факт відправлення товару або надання послуги.

В акредитивній операції бере участь кілька сторін, кожна з яких має стале найменування.

Банк-емітент — банк, що відкриває акредитив.

Наказодавець (аплікант) — клієнт, за дорученням якого банк-емітент відкриває акредитив; покупець за основним договором (імпортер).

Бенефіціар — особа, на користь якої відкрито акредитив; продавець за основним договором (експортер).

Банк — бенефіціара — банк, який отримує платіж і зараховує його на рахунок експортера.

Виконуючий банк — банк, уповноважений емітентом зробити перевірку документів і платіж.

Авізуючий банк — банк, що сповіщає бенефіціара про відкриття акредитива.

Підтверджуючий банк — банк, що поділяє відповідальність перед бенефіціаром за акредитив поряд з банком-емітентом.

Банк-платник (акцептуючий банк) — банк, який оплачує переказний вексель. Ним може бути банк-емітент, авізуючий банк чи інший визначений банк.

Банк-платник (негоціюючий банк) — банк, який купує тратту з врахуванням відповідних акредитивних документів. При негоціюванні цей банк стає векселетримачем шляхом авізування бенефіціарові власних коштів.

Рамбурсуючий банк — банк, що фактично перераховує суму платежу на користь бенефіціара.

Це тільки основні учасники акредитивної операції, причому дуже часто один банк може виконувати різні функції: так, авізуючий банк може виступати як виконуючий, і підтверджуючий; підтверджуючий банк звичайно є виконуючим; банк-емітент може фактично виступати й у ролі наказодавця, якщо відкрив кредит на власні операції і від власного імені.

Авансовий платіж

У міжнародній практиці розрахунків авансові платежі є найвигіднішою формою для експортера. ***Аванс*** — це грошова сума або майнова цінність, яка передається покупцем продавцеві до відвантаження товару в рахунок виконання зобов'язань за контрактом. Отже, аванс може бути в грошовій і товарній формах. Товарна форма авансу передбачає передання імпортером експортеру сировинних матеріалів

або комплектуючих, необхідних для виготовлення замовленого обладнання.

Грошова форма авансу передбачає сплату покупцем узгодженої за контрактом суми в рахунок належних за договором платежів до відвантаження товару (надання послуги), а іноді навіть до початку виконання контракту.

У світовій практиці розрахунків авансові платежі використовуються, якщо:

- продавець невпевнений у платоспроможності покупця;
- економічна і політична ситуація в країні покупця нестабільна;
- за поставки дорогого обладнання (кораблів, літаків), виготовленого за індивідуальним замовленням;
- за поставки рідкісних дефіцитних товарів, а також товарів стратегічного призначення (ядерного палива, зброї);
- у разі досить тривалих строків дії контракту.

Аванс може надаватися як у розмірі повної вартості контракту (замовлення), так і у вигляді частки, відповідного відсотка від неї. Для експортера найвигіднішим є авансовий платіж на загальну суму контракту або попередня оплата. У такому разі експортер достатньо захищений від ризику того, що іноземний покупець відмовиться або буде неспроможний заплатити за товар, який йому вже відвантажено. Аванс на загальну суму контракту також означає, що експортер отримує у своє розпорядження вільні кошти, які він може використати на закупівлю сировини, виплату заробітної плати, технічне оснащення підприємства тощо. Більше того, попередня оплата звільняє постачальника від необхідності звертатися до банку за кредитом зі сплатою відсотків та інших витрат за користування ним.

З іншого боку, аванс, навіть у розмірі відповідного відсотка від суми контракту, слугує засобом забезпечення зобов'язань, прийнятих покупцем за контрактом. За відмови прийняти замовлений товар постачальник має право отриманий аванс використати на відшкодування збитків.

До очевидних недоліків цієї форми розрахунків належить комплексний ризик імпортера: ризик того, що експортер не поставить товар або поставить несвоєчасно і зовсім іншої якості чи специфікації. Крім того, порушення виконання зобов'язань експортера за контрактом може статися через недотримання асортименту товару, що поставляється, а також умов пакування і транспортування, що може призвести до визнання товару некондиційним. У такому випадку ім-

портер ризикує втратити аванс (або повернути його через тривалий час за рішенням суду) і матеріальну компенсацію. Авансовий платіж також означає, що імпортер кредитує поставку на певний період, до того, як він фізично отримає товар у своє розпорядження.

Від авансу необхідно відрізняти завдаток і відступні. Завдаток, як і аванс, видається в рахунок суми, яка вказана в договорі. У разі невиконання умов договору контрагентом, що дав завдаток, він втрачає повну суму завдатку. Якщо ж невиконання зобов'язань за контрактом виявиться з боку сторони, що отримала завдаток, то ця сторона зобов'язана повернути його у подвійному розмірі. Таким чином, завдаток не звільняє сторону, яка не виконала договір, від відшкодування збитків іншій стороні.

Відступні — це обумовлена в договорі сума, сплативши яку контрагент звільняється від взятих на себе зобов'язань за контрактом без відшкодування додаткових збитків іншій стороні. Таким чином, якщо аванс і завдаток спонукають контрагентів до своєчасного виконання договору, то відступні, навпаки, при відповідних обставинах можуть послабити стимули до виконання контракту.

Авансовий платіж у розмірі загальної вартості контракту використовується, коли:

- валютне законодавство й органи валютного контролю країни покупця допускають авансові платежі у розмірі 100 % вартості контракту;
- відсутні державні обмеження або заборона на імпорт/експорт товарів;
- імпортер має вдосталь ліквідних ресурсів для здійснення авансового платежу;
- ціна товарів, що купуються за допомогою авансової форми розрахунків, відносно невелика в загальному обороті коштів імпортера.

У міжнародній торгівлі розрахунки у формі авансу на загальну вартість контракту використовуються порівняно рідко, що пояснюється трьома основними причинами. По-перше, у зв'язку з посиленням конкуренції товаровиробників і наповненням товарного ринку рядом товарів сформувався стійкий "ринок покупця" й експортери змушені пристосовуватись до інтересів імпортерів при оплаті товарних поставок. По-друге, експортери переважно мають справу не безпосередньо з кінцевими споживачами або великими операторами ринку, а з посередниками, які здебільшого не мають достатньо власних ресурсів для

100 % попередньої оплати. По-третє, самі продавці не завжди погоджуються на цю форму розрахунків, оскільки вона обумовлює надання імпортеру значних фактичних знижок. Статистика свідчить, що авансові платежі за зовнішньоторговельними контрактами у підсумку можуть знизити реальну ціну товару на 5–7 % за рахунок знижки, яку отримують покупці.

На відміну від міжнародної практики, в Україні при розрахунках за імпортом головною вимогою іноземного партнера є отримання авансу на загальну вартість контракту, що пов'язано з недовірою до держави в цілому. При цьому, здійснюючи авансовий платіж, український імпортер практично кредитує іноземного партнера за контрактом, у багатьох випадках не вимагаючи знижки до продажу ціни товару за наданий кредит. Якщо ж умова знижки ціни все ж включається до контракту, то реально вона зовсім не відповідає тим втратам, яких зазнають українські підприємства при стовідсотковому відволіканні своїх обігових коштів.

Авансові платежі, що покривають лише частину суми контракту, досить поширені в міжнародній торгівлі. При цьому основну частину платежу продавець отримує після відвантаження товару, використовуючи інші форми розрахунків, платіжні та фінансові інструменти. Наприклад, 5–10 % вартості контракту сплачуються у формі авансу, а решта — у формі відкритого рахунку або акредитива. Іноді авансові платежі безпосередньо здійснюються в межах акредитивів (при використанні акредитива "з червоним застереженням").

Світова практика свідчить, що авансові платежі, як правило, становлять 10–30 % суми контракту. При цьому частина контракту, що авансується, залежить від призначення авансу. Так, якщо видається завдаток у рахунок суми, що вказана в договорі, то він дорівнює зазвичай 10–15 % суми контракту. Аванс імпортера на виконання спеціального замовлення або поповнення обігового капіталу експортера досягає 30—50 % сумі контракту. Водночас аванс як форма розрахунків за контрактами з довгостроковим партнером або на основі міждержавних угод може досягати 100 % суми контракту. Іноді в контракті передбачається сплата авансу кількома внесками: наприклад, 10–20 % вартості замовлення — при підписанні контракту і 15 % — після подання технічної документації. Цей метод має назву поетапних платежів.

Аванс сплачується протягом відповідного строку з дати підписання контракту. При постачаннях складних видів машин і обладнання з

великим строком виробництва контракт набуває чинності після переказу покупцем авансу, який виплачується протягом 30–90 днів з дати підписання контракту. У контракті також обумовлюється, через який проміжок часу після сплати авансу буде здійснено поставку товару. Як правило, аванс реалізується через банківський переказ (також використовуються й інші інструменти — чеки).

Розмір оплати за отримання авансу визначається обумовленою в договорі ставкою у відсотках річних, при цьому відсотки на користь покупця нараховуються з дня переказування авансу до дати реальної поставки товару. Однак частіше відсоткова ставка у контракті не вказується, а враховується сторонами при узгодженні ціни товару, тобто через зниження ціни на розмір витрат, пов'язаних з наданням авансу.

Погашається аванс шляхом заліку при поставці товару. Ця умова повинна бути своєчасно зафіксована в контракті. При поставці товару партіями аванс може бути на обліку до останньої поставки і погашатися при кінцевих розрахунках. Аванс раціонально погашати у відповідній частці від кожної поставки. У цьому разі можливі два способи: пропорційний, коли при кожній поставці погашається частина авансу, відповідна його частині у вартості товару, і прогресивний, коли відсоток погашення авансу з кожною новою поставкою пропорційно зростає.

При інших рівних умовах для імпортера більш вигідний такий спосіб погашення авансу, який зводить до мінімуму реальний строк авансування ним експортера. Для експортера більш вигідно, якщо аванс погашається при розрахунках за останнє відвантаження товару, оскільки цей спосіб забезпечує найтриваліше користування авансом і повністю страхує від можливих втрат у разі відмови покупця від наступних партій товару.

Оскільки авансовий платіж пов'язаний для покупця зі значним ризиком, при його використанні він часто вимагає виставлення на себе гарантії першокласного банку (гарантії повернення авансу або гарантії необхідного виконання контракту).

Платіж на відкритий рахунок

Значне місце в міжнародних розрахунках посідає форма, за якої платежі здійснюються через так званий відкритий рахунок. Використання цієї форми передбачає ведення партнерами один для одного відкритих рахунків, на яких обліковуються суми поточної заборгованості. Після відвантаження товару і відправлення документів на

адресу імпортера експортер заносить суму вартості вантажу на дебет відкритого на покупця рахунка. Імпортер здійснює такий самий запис у кредит рахунка експортера. Після оплати товару експортер і імпортер роблять компенсуючі проведення. Таким чином, ця форма розрахунків передбачає ведення контрагентами великого обсягу роботи з обліку продажу.

Другою особливістю цієї форми розрахунків є те, що товаророзпорядчі документи надходять до імпортера прямо, минаючи банк, у зв'язку з чим весь контроль за своєчасністю платежів покладається на плечі учасників угоди, передусім експортера. Ще одна особливість цієї форми розрахунків полягає в тому, що рух товарів випереджає рух валютних коштів.

Порядок погашення заборгованості за відкритим рахунком залежить від угоди між контрагентами. При регулярних поставках сторони можуть домовитись, що розрахунки між ними здійснюватимуться не за кожною окремою партією товару, а у відповідні терміни — зазвичай в кінці місяця або кварталу. Якщо поставки товарів взаємні, то можливий залік вимог на безвалютній основі. Платіж на відкритий рахунок — найризикованіша для експортера форма розрахунків, оскільки у нього немає ніяких гарантій, що покупець врегулює свою заборгованість в обумовлений строк. Після того як всі права на товар перейшли до покупця разом з товаророзпорядчими документами, постачальнику залишається тільки покладатися на платоспроможність і розрахункову дисципліну покупця. Таким чином, ризик несплати імпортером товару при однобічному використанні відкритого рахунка аналогічний ризику непостачання товару або недопостачання товару експортером при авансових платежах. Розрахунки за допомогою відкритого рахунка доцільно використовувати, якщо:

- між покупцем і продавцем встановлено надійні, стійкі і довгострокові ділові стосунки;
- торгівля між країнами відносно вільна від державних обмежень і міжнародного регламентування.

Невелике зниження ризику несплати для постачальника при використанні відкритого рахунка можливе, якщо контрагенти поперемінно виступають у ролі продавця і покупця, і невиконання зобов'язань одним із них може викликати аналогічні дії другого. У зв'язку з цим така форма розрахунків використовується дуже рідко при односторонніх поставках і частіше — при двосторонніх.

До недоліків розрахунків за формою відкритого рахунка також належить уповільнення обігу капіталу експортера, що іноді викликає в нього необхідність удаватися до банківського кредиту, а також до значних обсягів роботи з обліку продажу.

Розрахунки за відкритим рахунком найбільш вигідні для покупця, оскільки він здійснює оплату лише при отриманні/інспекції товару, тобто відсутній ризик непоставки товару (який не доставлено, або поставки товару неналежної якості), що існує при авансових розрахунках. Ця форма розрахунків є найдешевшою і характеризується відносною простотою виконання. Цим пояснюється її велика популярність при розрахунках між країнами ЄС. Навіть постачальники визнали зручність торгівлі на умовах відкритого рахунка, особливо при тривалих ділових відносинах і поставках товару дрібними партіями.

Практика свідчить, що для досягнення більшої надійності платежу за відкритим рахунком експортери наполягають на виставленні на свою користь платіжних гарантій першокласних банків. Виставлення банківських гарантій при використанні таких форм розрахунків, як відкритий рахунок, авансовий платіж, інкасо — звичайна світова практика, і вимога про їх надання під час переговорів, як правило, приймається протилежною стороною без протидії.

Платежі у формі відкритого рахунку займають значне місце в торгівлі багатьох країн світу, особливо Західної Європи — до 60 % усіх платежів. Це пояснюється тим, що в 60-х роках на світовому ринку з'явився надлишок товарів, що привело до висновку: покупець завжди правий. Продавець повинен впроваджувати пільгові умови продажу, серед яких чільне місце посідає платіж у формі відкритого рахунка. Більше того, у банківській і торговельній практиці низки країн, зокрема Великобританії, розрахунки в такій формі асоціюються з продажем у кредит, іншими словами, під ними розуміють розстрочку платежу. При цьому постачальники мають достатньо легкий доступ до інформації про кредитоспроможність і платіжну дисципліну потенційних дебіторів. Подібна інформація може бути отримана від спеціальних установ або факторингових фірм.

Банківський переказ

Як і інші форми міжнародних розрахунків, банківські перекази здійснюються у безготівковій формі. Платіжний інструмент, за допомогою якою проводяться розрахунки, зветься платіжним доручен-

ням. При цьому комерційні та товаророзпорядчі документи (рахунки, транспортні та інші документи) направляються від експортера імпортеру безпосередньо, минаючи банки.

Розрізняють два види банківського переказу:

- авансовий платіж;
- за фактом відвантаження товару.

Вибір валюти й форми розрахунків визначаються за узгодженням сторін і фіксуються в умовах контракту.

Розрахунки у формі банківського переказу полягають у тому, що імпортер дає доручення своєму банку переказати певну суму на користь експортера (бенефіціара).

Банківський переказ — це просте доручення комерційного банку своєму банку-кореспонденту сплатити відповідну суму грошей на прохання і за рахунок переказника іноземному отримувачу (бенефіціару) із зазначенням способу відшкодування банку-платнику сплаченої ним суми.

Банки починають брати участь у цій формі розрахунків з моменту подання в банк імпортера платіжного доручення на оплату контракту. Банки не несуть ніякої відповідальності за платіж (поставка товару, передання документів, а також сам платіж не входять у функції банку до моменту подання платіжного доручення).

Таким чином, банки несуть мінімальну відповідальність при банківському переказі і, отже, стягують мінімальну комісійну винагороду. При банківському переказі комісію, як правило, бере банк імпортера з переказодавця відповідно до тарифів комісійного винагородження комерційного банку за роботу з клієнтами (розмір її визначається самим банком і є або фіксованим, або виражається у відсотках).

Банк імпортера, прийнявши заяву на переказ від клієнта-імпортера, надсилає від свого імені платіжне доручення у відповідний банк експортера тим способом, який вказується в заяві клієнта: поштою, телексом, через систему СВІФТ. Зараз у міжнародній банківській практиці використовується відправлення платіжних доручень або телексом, або каналами системи СВІФТ.

Після отримання платіжного доручення банк експортера перевіряє його правильність і зараховує отриману суму на рахунок експортера. Це схема банківського переказу за фактично поставлений товар. Вона вигідніша імпортеру, оскільки останній отримує товар і документи, як правило, до моменту оплати.

У міжнародній банківській практиці використовують і інший вид банківського переказу — в оплату авансу за контрактом. Інколи у розділі "Умови платежу" контракту міститься положення про переказ деякого відсотка вартості контракту авансом, тобто до початку відвантаження товару експортером. Переказ авансу, як правило, здійснюється у розмірі 10–30 % вартості контракту, а оплата частини, що залишилася, здійснюється за фактично поставлений товар. Переказування авансу до початку відвантаження невигідне імпортеру, оскільки утворює для імпортера ризик втрати грошей у разі не поставки товару експортером. У міжнародній банківській практиці існує кілька способів захисту імпортера від ризику неповернення/втрати авансу у разі непоставки товару експортером:

- банківська гарантія на повернення авансу;
- документарний або умовний переказ.

Якщо в "Умовах платежу" контракту міститься положення про переказ авансу під гарантію першокласного комерційного банку на повернення авансу, то до переказу авансу фірма-експортер (принципал по гарантії) звертається в один із банків своєї країни (банк-гарант) з проханням надати гарантію на повернення авансу на користь імпортера (бенефіціара по гарантії). Як правило, банки беруть високу комісію за надання такої гарантії (до 10–15 % суми гарантії). Основний зміст гарантії полягає в тому, що банк гарантує імпортеру повернення переказаного авансу у разі непоставки товару (невиконання контракту). Крім того, обумовлюється те, що гарантія має безвідкличний і безумовний характер, а також, що банк-гарант поверне суму авансу з урахуванням відсотків, отриманих за весь період користування коштами.

Під документарним (умовним) переказом розуміють переказ авансу з умовою, що банк експортера (бенефіціара) здійснить фактичне перерахування авансу на його рахунок тільки проти подання транспортного документа. При цьому вказується період, протягом якого має здійснитися відвантаження і подання документа, що свідчить про таке відвантаження.

Переказування коштів за кордон за дорученням клієнтів комерційних банків здійснюється на основі заяви на переказ, в якій, зокрема, вказується:

- сума переказу в іноземній валюті (цифрою та прописом);
- спосіб виконання переказу (поштою, телеграфом або каналами СВІФТ);

- назва сторони, що отримує переказ, її точна адреса і номер рахунка в банку;
- назва банку, клієнтом якого є той, хто отримує переказ;
- мета та призначення переказу;
- номер і дата зовнішньоторговельного контракту;
- назва товару;
- номер рахунка клієнта, з якого має бути списана сума переказу, а також можливі витрати і комісія за виконання переказу.

При переказуванні коштів за фактично поставлений товар (надані послуги) необхідно вказати дату його прибуття в країну, при переказуванні для оплати авансу — відсоток авансу.

На заяві на переказ обов'язково вказується спосіб передавання платіжного доручення за кордон. Як уже було сказано, використовується одна із загальноприйнятих форм переказу: поштою, телексом або каналами СВІФТ. Переказування телексом або каналами СВІФТ здійснюється за рахунок переказника і через списання суми вартості повідомлення з рахунка клієнта відповідно до встановлених тарифів у кожному конкретному банку.

Більшість банків, наприклад у США, не приймають до виконання платіжних доручень, що надійшли поштою, або вимагають додаткового підтвердження їх телексом. Каналами системи СВІФТ передаються повідомлення тільки в ті банки, які входять до такої системи банківського зв'язку. Заява на переказ підписується від імені організації уповноваженою особою і скріплюється печаткою. При отриманні заяви на переказування коштів за кордон відповідальний виконавець комерційного банку перевіряє правильність її оформлення відповідно до нормативних документів, звіряє підписи і печатки зі зразками.

У разі неправильного оформлення заява на переказ повертається клієнту не пізніше наступного робочого дня разом із супроводжувальним листом, в якому вказуються причини повернення.

Особливе значення в момент приймання заяви має перевірка сальдо рахунка клієнта, тобто наявність коштів, необхідних для переказування, а також оплати комісії за виконання переказу.

На прийнятій до виконання заяві на переказ відповідальний виконавець проставляє штампи із зазначенням дати і реєструє його або у книзі реєстрації переказів за кордон, або в автоматичному режимі. Виконання поданих заяв на переказ здійснюється, як правило, протягом трьох робочих днів.

У день виконання платіжного доручення в банку робиться відповідний запис по балансу або у формі виписки меморіального ордера, або в автоматичному режимі, а саме: сума платіжного доручення списується з рахунка клієнта і кредитується на рахунку "Ностро" в банку-кореспонденті. Сума комісії відповідно до діючого тарифу списується з рахунка клієнта і кредитується на рахунок доходів банку, суми телексних витрат або витрат за користування мережею СВІФТ списуються також з рахунка клієнта і кредитуються на рахунку доходів банку. У меморіальному ордері обов'язково проставляється термін валютування. Якщо валюта платежу відрізняється від валюти, у якій ведеться рахунок клієнта, в момент платежу робиться перерахунок валюти платежу у валюту рахунка за діючим курсом на валютному ринку і списання з рахунка відповідної суми валюти.

Поняття, принципи та функції міжнародного кредиту

Економічна природа міжнародного кредиту.

Міжнародний кредит — це економічні відносини, які виникають між державами, іноземними комерційними банками та фірмами з приводу перерозподілу вартості на засадах поверненості, строковості та платності.

Суб'єктами міжнародного кредиту виступають приватні фірми, комерційні банки, уряди країн та їх центральні банки, регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінанансові інститути.

ФОРМИ І ВИДИ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТУ

Різноманітні форми міжнародного кредиту загалом можна класифікувати за кількома головними ознаками, які характеризують окремі сторони кредитних відносин.

Міжнародні кредити за термінами поділяються на:

- короткострокові — до року, іноді до 18 місяців (надкороткострокові — до трьох місяців, одноденні, тижневі);
- середньострокові — від року до п'яти років;
- довгострокові — понад п'ять років.

У багатьох країнах середньостроковими вважаються кредити до семи років, а довгостроковими — понад сім років. Короткостроковий кредит звичайно забезпечується оборотним капіталом підприємців і використовується в зовнішній торгівлі, у міжнародному платіжному обороті, обслуговуючи неторговельні, страхові та спекулятивні угоди.

Довгостроковий міжнародний кредит призначений, як правило, для інвестицій в основні засоби виробництва, він обслуговує до 85 % експорту машин і комплектуючого устаткування, нові форми міжнародних економічних відносин (великомасштабні проекти, науково-дослідні роботи, впровадження нової техніки). Якщо короткостроковий кредит пролонгується (продовжується), він стає середньостроковим, а іноді й довгостроковим. У процесі трансформації короткострокових кредитів у середньострокові і довгострокові активно бере участь держава, виступаючи як гарант.

Види міжнародних кредитів за призначенням

За призначенням залежно від того, яка зовнішньоекономічна угода покривається за рахунок позичкових коштів, розрізняють:

- фінансові кредити, що використовуються на будь-які інші цілі, включаючи прямі капіталовкладення, будівництво інвестиційних об'єктів, придбання цінних паперів, погашення зовнішньої заборгованості, валютну інтервенцію;
- комерційні кредити, безпосередньо пов'язані з зовнішньою торгівлею та послугами;
- "проміжні" кредити, призначені для обслуговування змішаних форм вивозу капіталів, товарів і послуг, наприклад, у вигляді виконання підрядних робіт.

Фінансовий кредит — грошовий кредит, наданий банками на умовах повернення, терміновості та платності.

Валюта може використовуватись на будь-які потреби, зокрема на погашення заборгованості, купівлю цінних паперів, інвестиції. Багато держав, використовуючи системи кредитування експорту і страхування експортних кредитів, здійснюють фінансову підтримку своїм банкам-кредиторам і фірмам експортерам.

Комерційний кредит — кредит, безпосередньо пов'язаний із зовнішньою торгівлею і послугами.

Це різновид розрахунків із відстрочкою платежів. Основними видами комерційного кредиту є:

- фірмовий кредит;
- вексельний кредит;
- обліковий кредит;
- кредит за відкритим рахунком;
- факторинг;

- форфейтинг;
- овердрафт.

Фірмовий кредит — традиційна форма кредитування експорту, за якої експортер надає кредит іноземному покупцеві (імпортерові) у формі відстрочки платежу. Різновидом фірмового кредиту є аванс покупця (імпортера), який виплачується експортерові після підписання контракту.

Різновидом фірмових кредитів є авансовий платіж імпортера (аванс покупця), який під час підписання контракту дається імпортером іноземному постачальнику звичайно в розмірі 10–15 % вартості замовлених машин, устаткування, обладнання. Аванс покупця є однією з форм кредитування експорту й одночасно засобом забезпечення зобов'язання іноземного покупця, оскільки імпортер повинен прийняти замовлений товар.

У разі невиконання договору з вини особи, котра надала аванс, його слід повернути з вирахуванням збитків на відміну від задатку, який при цьому втрачається. Якщо договір не виконано з вини одержувача задатку, то він зобов'язаний повернути його з покриттям збитків покупцю. Аванс стимулює виконання контракту на відміну від відступного, що надає право звільнитися від зобов'язання за договором без відшкодування збитків іншій стороні. Іноді купівельний аванс комбінується з відстрочкою платежу, причому рівними частками з визначеними інтервалами (квартал, півроку, рік).

Вексельний кредит — кредит, що оформляється шляхом виставлення переказного векселя на імпортера, який акцептує його після одержання товаропровідних і платіжних документів. Термін вексельного кредиту залежить від виду товару. Постачання машин і устаткування здебільшого кредитують на термін 3–7 років. За експорту сировини і матеріалів надають короткотермінові вексельні кредити.

Обліковий кредит також пов'язаний із вексельним. Облік векселя — купівля векселя банком до настання терміну оплати за ним. Купівля такого векселя супроводжується індосаментом власника векселя, внаслідок чого вексель, а разом з ним і право вимоги платежу цілком переходить від векселедавця до банку.

Кредит за відкритим рахунком — кредит, що надається в розрахунках між постійними контрагентами, особливо за багатократних постачань однорідних товарів. Експортер відносить вартість відвантаженої продукції в дебет рахунка, відкритого ним іноземному покупцеві, що погашає свою заборгованість в обумовлені контрагентом терміни.

Факторинг — вид фінансових послуг, які надають комерційні банки, їх дочірні фактор-фірми дрібним і середнім фірмам шляхом викупу платіжних вимог. Це торговельно-комісійні та посередницькі послуги банку, специфічний різновид короткотермінового кредитування експорту і посередницької діяльності.

Форфейтингування — форма кредитування експорту банком або фінансовою компанією шляхом купівлі ними без обернення на продавця векселів та інших боргових вимог за зовнішньоторговельними операціями. Це форма трансформування комерційного кредиту в банківський. Застосовується для кредитування експорту, переважно при постачаннях машин, устаткування на значні суми з тривалою розстрочкою платежу (до 5–7 років)

Овердрафт — особлива форма надання короткотермінового кредиту клієнтові банку, якщо сума платежу перевищує залишок коштів на його рахунку. У результаті такої операції утворюється негативний баланс, тобто дебетове сальдо — заборгованість клієнта перед банком. Банк і клієнт укладають між собою угоду, в якій встановлюється максимальна сума овердрафту, умови надання кредиту, порядок погашення його, розмір відсотка за кредит. За овердрафтом в погашення заборгованості спрямовують всі суми, що надходять на поточний рахунок клієнта. Тому обсяг кредиту змінюється в міру надходження коштів, що відрізняє овердрафт від звичайного кредиту.

З погляду забезпечення кредити можуть бути бланкові та забезпечені.

Забезпечені кредити — це звичайно товари, товаророзпорядчі та інші комерційні документи, цінні папери, векселі на нерухомість та цінності. Застава товару для одержання кредиту здійснюється у трьох формах:

1) тверда застава (певна товарна маса віддається у заставу на користь банку);
2) застава товару в обороті (враховується залишок товару відповідного асортименту на певну суму);
3) застава товару в переробці (із заставленого товару можна виготовляти вироби, не передаючи їх у заставу банкові).

Застава є засобом забезпечення зобов'язань за кредитною угодою, тому кредитор має право у разі невиконання боржником зобов'язань отримати компенсацію, розмір якої становить вартість застави.

Бланковий кредит видається боржнику під його зобов'язання погасити кредит у відповідний строк. Як правило, документом при

цьому слугує соло-вексель з одним підписом боржника. Різновидами бланкових кредитів є контокорент та овердрафт.

Контокорент — одна з найстаріших форм банківських операцій. Вона є особливою формою кредитної угоди, згідно з якою кредитна операція передбачає відстрочку платежу, який мав би бути здійснений за відсутності контокорентної угоди. Це робиться з метою збереження у клієнтів певних коштів, які вони повинні сплачувати для вирішення інших проблем, що дає змогу прискорити обіг коштів, розширити операції.

За валютою позики розрізняють:

- у валюті країни-позичальника;
- у валюті країни-кредитора;
- у валюті третьої країни або в міжнародній розрахунковій одиниці (наприклад СДР та ЕКЮ).

Види кредитів залежно від техніки надання

З погляду техніки надання розрізняють:

- фінансові (готівкові) кредити, що зараховуються на рахунок позичальника в його розпорядження;
- акцептні кредити у формі акцепту тратти імпортером або банком;
- депозитні сертифікати;
- облігаційні позики;
- консорціальні кредити тощо.

Акцептний кредит — кредит, наданий банком у формі акцепту переказного векселя (тратти), що виставляється на банк експортерами й імпортерами. Термін "акцептний кредит" застосовується переважно в тих випадках, коли банки акцептують тратти тільки експортерів своєї країни. За цією формою кредиту експортер одержує можливість виставляти на банк векселі на певну суму в межах кредитного ліміту. Банк акцептує ці векселі, гарантуючи тим самим їх оплату боржником у встановлений термін.

Однією з форм кредитування експорту є акцептно-рамбурсний кредит, що ґрунтується на поєднанні акцепту векселів експортера банком третьої країни і переказні (рамбурсуванні) суми векселя імпортером банку-акцептанту.

Консорціумний (синдикований) кредит — кредит, наданий двома і більше кредиторами, тобто синдикатами (консорціумами) банків одному позичальнику. Для надання синдикованого кредиту група банків-кредиторів об'єднує на певний термін свої тимчасові вільні

кошти. Кожен банк встановлює своїй порядок надання кредитів і перелік обов'язкових документів, які позичальник надає банку.

Сутність та класифікація валютних операцій

Валютні операції — це операції з обміну національної валюти на іншу через купівлю-продаж на валютних ринках.

Суб'єктами операцій банків з іноземною валютою можуть бути як резиденти, так і нерезиденти.

Торгівлю іноземною валютою на території України юридичні особи-резиденти і нерезиденти здійснюють через уповноважені банки та інші фінансово-кредитні установи, які одержали ліцензію НБУ на ці операції, тільки на міжбанківському валютному ринку. Фізичні особи-резиденти і нерезиденти здійснюють операції з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти за національну валюту в Україні через операційні каси, обмінні пункти уповноважених банків та обмінні пункти відкриті юридичними особами-резидентами, що уклали з уповноваженими банками агентські угоди. Обмінні пункти встановлюють курси купівлі та продажу іноземної валюти самостійно.

Суб'єктами міжбанківського валютного ринку є:

- Національний банк України, який установлює порядок проведення операцій з іноземною валютою на території України та вживає заходів щодо стабілізації національної валюти;
- комерційні банки, інші кредитно-фінансові установи (резиденти і нерезиденти), які отримали індивідуальні ліцензії НБУ здійснюють операції з купівлі-продажу іноземних валют на біржі для своїх клієнтів;
- Українська міжбанківська валютна біржа та валютні підрозділи інших бірж України, які отримали ліцензії НБУ на здійснення цих операцій.

На участь у біржових торгах приймаються заявки від клієнтів для таких цілей:

- оплати імпортних контрактів;
- переказу за кордон прибутку, отриманого іноземними інвесторами від інвестицій в Україну;
- здійснення проліцензованих НБУ валютних операцій, пов'язаних з рухом капіталів.

Основні особливості сучасних валютних ринків:

- посилення інтернаціоналізації валютних ринків на базі інтернаціоналізації господарських зв'язків;

- широке використання електронних засобів зв'язку для здійснення операцій і розрахунків через їх канали;
- операції здійснюються безперервно протягом доби почергово в різних країнах світу;
- техніка валютних операцій уніфікована та ґрунтується на записах на кореспондентських рахунках банків;
- широкий розвиток операцій з метою страхування валютних і кредитних ризиків;
- спекулятивні та арбітражні операції набагато перевершують комерційні валютні операції;
- нестабільність курсів валют;
- високий ступінь довіри;
- децентралізований характер здійснення валютних операцій.

На валютному ринку склалася така система взаємовідносин:

- між комерційними банками та їх клієнтами;
- між комерційними банками однієї країни;
- між комерційними банками різних країн;
- між комерційним та центральними емісійними банками;
- між центральними емісійними банками.

Уповноважені банки мають право купувати або продавати іноземну валюту від свого імені, за дорученням і за рахунок своїх клієнтів. Для цього необхідно подати заявки, до яких прикріплюються копії документів про статус юридичної особи та обов'язкові копії контрактів, що підтверджують суми й строки платежів.

Після завершення біржових торгів укладені на них угоди оформляються біржовими свідоцтвами та офіційними листами, при цьому розрахунки здійснюються через кореспондентські рахунки всіх членів міжбанківського валютного ринку.

Банки можуть проводити валютні операції лише після отримання від НБУ Генеральної ліцензії. Тому ліцензію можуть отримувати банки, що є юридичними особами, існують та здійснюють свої операції на території України не менше одного року, з розміром статутного капіталу та власних коштів, які встановлює НБУ.

Ці банки повинні забезпечити свої установи відповідно до технічних вимог: для здійснення валютних операцій, для обслуговування валютних рахунків клієнтів, для встановлення кореспондентських відносин з іноземними банками, для проведення кредитних операцій на міжнародних грошових ринках та мати в штаті кваліфікованих фахівців.

Якщо банки відповідають цим вимогам, то в територіальне управління Національного банку України для отримання ліцензії подають такі документи:

- заяву;
- копію нотаріально завіреного статуту;
- перелік операцій з валютними цінностями;
- описання структури та підрозділів банку з переліком технічних засобів;
- довідку про керівників банку, які здійснюють нагляд за валютними операціями, та безпосередніх виконавців і копії їх дипломів;
- баланс установи;
- річний звіт банку;
- письмове підтвердження трьох іноземних банків про згоду на встановлення кореспондентських відносин.

Банк, що одержав Генеральну ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій, називається уповноваженим банком.

Валютні операції поділяються на поточні конверсійні операції з негайною поставкою валюти та поточні депозитно-кредитні операції, а також строкові операції, поставка валюти за якими відбудеться в майбутньому. Поточні конверсійні операції з негайною поставкою валюти та поточні депозитно-кредитні операції становлять основну частку валютних операцій. На них на світових ринках припадає майже 90 % обороту ринку.

Поточні операції з негайною поставкою валюти називаються ще операціями "спот". Їх сутність полягає в купівлі-продажу валюти на умовах її поставки банками-контрагентами на другий робочий день з дня укладення угоди за курсом, зафіксованим у момент її укладення. При цьому враховуються робочі дні в країнах валют, з якими укладаються угоди, тобто якщо наступний день за датою угоди є неробочим для однієї валюти, термін поставки валют збільшується на один день. Для страхування ризиків курсових коливань на ринку з'явилися нові інструменти — строкові валютні операції. Строкові валютні операції (форварди, ф'ючерси, опціони) — це угоди, укладаючи які сторони домовляються про поставку обумовленої суми іноземної валюти в майбутньому за курсом, зафіксованим на момент їх укладення.

Сьогодні строкові валютні операції досить популярні, оскільки дають змогу не тільки страхувати ризики, а й ще мати великі прибутки на торгівлі валютними контрактами.

Ведення валютних рахунків клієнтів

Зарахування валютних надходжень на рахунки резидентів та нерезидентів (включаючи транзитні) та списання сум перерахувань, що передбачені чинним законодавством. Такими операціями вважаються:

- відкриття валютних рахунків юридичними особам (резидентам і нерезидентам), фізичним особам;
- нарахування процентів з залишків на рахунках;
- надання овердрафтів (особливим клієнтам згідно з рішенням керівництва банку);
- надання виписок у міру здійснення операцій;
- оформлення архіву рахунка за будь-який проміжок часу;
- виконання операцій з розпорядження клієнтів відносно коштів на їхніх валютних рахунках (оплата наданих документів, купівля та продаж іноземної валюти за рахунок коштів клієнтів);
- списання сум, передбачених законодавством;
- контроль експортно-імпортних операцій.

Встановлення кореспондентських відносин з іноземними банками:

- встановлення прямих і непрямих кореспондентських відносин з іноземними банками — це відкриття банком рахунків самостійно для міжнародних розрахунків в іноземних банках;
- досягнення домовленості про порядок і умови ведення банківських операцій по міжнародних розрахунках;
- розрахунки через кореспондентські рахунки Центру міждержавних розрахунків НБУ.

Неторговельні операції. Операції з перерахування валютних цінностей, не пов'язаних із здійсненням розрахунків за експортом та імпортом товарів чи послуг (у тому числі видача готівки для покриття видатків осіб, що виїжджають у закордонні відрядження):

- купівля та продаж готівкової іноземної валюти та платіжних документів в іноземній валюті;
- випуск та обслуговування пластикових карток клієнтів;
- оплата грошових акредитивів та виставлення аналогічних акредитивів;
- купівля дорожніх чеків іноземних банків;

- організація роботи та порядок проведення операцій в обмінних пунктах, інкасо готівкової іноземної валюти та платіжних документів в іноземній валюті.

Операції щодо залучення та розміщення валютних коштів, що здійснюються з резидентами України, поділяються:

- на пасивні операції — створення валютних резервів в іноземній валюті (приймання депозитів в іноземній валюті, продаж за іноземну валюту цінних паперів, що емітовані резидентами України та номіновані в національній валюті (включаючи власні цінні папери банку), отримання позик в іноземній валюті від інших уповноважених банків);
- на активні операції — використання створених резервів (надання кредитів в іноземній валюті, придбання за іноземну валюту цінних паперів, що номіновані в національній валюті).

Валютні операції на міжнародних грошових ринках. Депозитні та конверсійні операції (у тому числі і ф'ючерсні, якщо це не заборонено законодавством відповідних країн), які здійснюються з банками чи міжнародними організаціями — нерезидентами України:

- угоди з негайною поставкою типу;
- строкові угоди: форвардні, ф'ючерсні, опціонні;
- угоди типу;
- валютний арбітраж: просторовий, часовий, конверсійний, валютний.

Операції з монетарними металами на внутрішньому ринку. Купівля чи продаж (у тому числі на строк), приймання на депозити, відповідальне зберігання, використання як застави під наданий кредит монетарних металів або цінних паперів, номінал яких виражений у монетарних металах, коли ці операції здійснюються на території України з резидентами України, та з нерезидентами — на зовнішньому ринку.

Вимоги до розкриття інформації про валютні статті балансу регламентує Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку "Наслідки зміни курсів обміну валют" № 21, який допомагає банкові визначити політику щодо питань:

- який валютний курс необхідно застосовувати до різних операцій і при перерахунку із однієї валюти в іншу;
- яка правильна база оцінки валютних залишків;
- як правильно відображати різницю у валютних курсах;

- як необхідно визнавати і відображати в бухгалтерській звітності валютні зобов'язання майбутніх періодів.

МСБО № 21 вимагає, щоб на дату складання балансу:

- облік грошових статей здійснювався із застосуванням курсу на дату звіту (поточного курсу);
- облік негрошових статей здійснювався із застосуванням курсу, який існував на дату укладення угоди або на момент визначення вартості;
- різниця у валютних курсах, що виникає при обліку грошових статей, повинна визнаватися як доходи або як витрати того періоду, в якому вони виникли.

Банк для проведення своєї облікової політики повинен визначити організацію, методику проведення обліку іноземної валюти, систему запису і механізм контролю.

Визначення валютної позиції банків

Внаслідок проведення конверсійних операцій на валютному ринку та здійснення інших валютний операцій в уповноваженому банку постійно змінюється співвідношення балансових і позабалансових вимог і зобов'язань в іноземній валюті. Таке співвідношення називають валютною позицією.

Валютну позицію вважають закритою, якщо сума балансових та позабалансових вимог у певній валюті, або за всіма іноземними валютами, в яких проводяться міжнародні розрахунки, збігається з сумою балансових та позабалансових зобов'язань у тій же валюті, або за всіма іноземними валютами. Коли сума вимог і зобов'язань не збігається, позиція вважається відкритою.

Вона може бути:

- короткою (short position), коли зобов'язання (пасиви) в іноземній валюті перевищують вимоги (активи);
- довгою (long position), коли вимоги в іноземній валюті перевищують зобов'язання у відповідній валюті.

В Україні управління валютною позицією комерційного банку здійснюється за нормативами в порядку, що передбачений Постановою НБУ № 368. Для розрахунку нормативу за кожною іноземною валютою підраховується підсумок за всіма балансовими та позабалансовими активами і зобов'язаннями банку.

Сума довгої відкритої валютної позиції вказується зі знаком плюс, що означає надлишок надходжень інвалюти; короткої — зі знаком мінус, що означає нестачу інвалюти порівняно з її витратами.

Під час купівлі чи продажу валюти довга відкрита валютна позиція виникає тоді, коли обсяги купівлі перевищують обсяги продажу, а відкрита коротка — в разі перевищення обсягів продажу над обсягами купівлі.

Відкрита валютна позиція банку виникає в тому разі, якщо є різниця між залишками коштів в іноземній валюті, що формують активи і зобов'язання. При відкритій валютній позиції банк може як отримати додаткові прибутки, так і зазнати збитків у разі зміни обмінних курсів валют. Коли сума зобов'язань в іноземній валюті перевищує суму валютного активу, така відкрита позиція називається короткою і банк може зазнати збитків при зростанні обмінного курсу. Якщо ж сума активів перевищує суму зобов'язань, то виникає довга відкрита валютна позиція і збитки можуть бути спричинені банкові при зменшенні обмінного курсу.

Необхідність проведення розрахунку валютного ризику викликала появу таких понять, як "максимальна валютна позиція" (сума абсолютних значень довгих та коротких валютних позицій) та "глобальна валютна позиція", яка визначається як різниця вартості усіх довгих та коротких валютних позицій з урахуванням знаку.

Валютні позиції прийнято поділяти на операційні та структурні. Операційні позиції пов'язані зі свідомим ініціюванням спекулятивного ризику. Структурні позиції охоплюють збереження протягом тривалого часу постійних розмірів активів та зобов'язань в іноземній валюті (нерухомість, субсидії іноземним філіалам, цінні папери номіновані в іноземній валюті).

До активів та позабалансових вимог в іноземній валюті передусім належать готівкові валютні кошти, кошти на коррахунках "Ностро", кредитно-інвестиційний портфель в іноземній валюті, надані валютні гарантії, укладені строкові контракти на придбання валюти. До пасивів та позабалансових зобов'язань в іноземній валюті належать валютні депозити, отримані кредити в іноземній валюті, кошти на коррахунках "Лоро", укладені строкові контракти на продаж валюти.

Уповноважений банк набуває право на відкриту валютну позицію з дати отримання ним від Національного банку дозволу на здійснення операцій із валютними цінностями і втрачає це право з дати відкли-

кання ліцензії Національним банком та / або припинення дії дозволу на здійснення операцій із валютними цінностями.

Норматив ризику загальної відкритої (довгої / короткої) валютної позиції уповноваженим банком розраховується за формою № 540 "Звіт про відкриті валютні позиції", наведені в Правилах організації фінансової та статистичної звітності банків України (затверджених постановою Правління Національного банку від 12 грудня 1997 р. № 436, зі змінами), валютна позиція уповноваженого банку визначається щоденно, окремо для кожної іноземної валюти.

На валютну позицію банку впливають такі операції:

- купівля-продаж готівкової та безготівкової іноземної валюти, у тому числі строкові операції (на умовах форвард, спот та інші), за якими виникають вимоги та зобов'язання в іноземних валютах, незалежно від способів та форм розрахунків за ними;
- одержана та сплачена іноземна валюта у формі доходів, витрат та нарахованих процентних доходів і витрат;
- надходження коштів в іноземній валюті до статутного капіталу;
- погашення безнадійної заборгованості в іноземній валюті;
- купівля-продаж основних засобів та товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту;
- інші обмінні операції з іноземною валютою.

Норматив ризику загальної відкритої валютної позиції розраховується за формулою:

$$Н_{риз} = ВП / РК \cdot 100\ \%,$$

де ВП — загальна відкрита валютна позиція за балансовими та позабалансовими активами і зобов'язаннями банку, РК — регулятивний капітал банку.

Валютні ризики і методи управління ними

Кожен банк, перш ніж здійснювати операції, пов'язані з валютним ризиком, повинен ознайомитися та зрозуміти всю складність сфери управління та аналізу валютного ризику. При цьому вагоме значення має створення відповідних систем оцінки валютного ризику.

Валютний ризик — це ризик потенційних збитків від зміни валютних курсів, які формуються на валютному ринку. Його розмежовують: на операційний, трансляційний та економічний валютний ризики. На жаль, у нашій економічній літературі не існує загальновизнаних виз-

начень цих типів ризиків, особливо стосовно економічного валютного ризику.

Операційний валютний ризик визначають як можливість неотримання прибутку в результаті впливу зміни валютного курсу на грошові потоки. Природно, що негативні зміни у прибутковості банку призведуть до зміни у його вартості.

Трансляційний валютний ризик виникає за невідповідності між активами і пасивами, вираженими у різних іноземних валютах.

Економічний валютний ризик визначають як можливість несприятливого впливу зміни валютного курсу на економічний стан банку (таблиця).

Фактори впливу на валютний ризик

Збільшують ризик	*Зменшують ризик*
• коливання валютних курсів, • відкриті валютні позиції	• ліміти позицій за валютами, • контроль за ризиками з боку керівництва, • використання методів хеджування

Валютні ризики бувають:

1) *комерційні* — пов'язані з небажанням або неможливістю боржника (гаранта) розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

2) *непрямі:*

- економічний ризик — ризик зміни вартості активів і пасивів фірми;
- ризик переводу — падіння вартості активів, виражених у певній іноземній валюті при падінні курсу цієї іноземної валюти;
- ризик угод — невизначеність вартості національної валюти в інвалютній угоді в майбутньому.

Ризики угод у свою чергу поділяються на кредитні ризики за строковими угодами та ризики за угодами, що включені або не включені в компенсаційну угоду.

Кредитний ризик за строковими угодами — це потенційний кредитний ризик і поточний ризик, який виникає у разі невиконання контрагентом своїх зобов'язань. Він визначається як сума вартостей двосторонніх компенсаційних угод (неттінг) і некомпенсаційних.

Політика банку щодо управління валютним ризиком повинна включати в себе такі напрями:

- вибір певних операцій в іноземній валюті, які хоче проводити банк;

- встановлення лімітів для валютних позицій;
- встановлення правил бухгалтерського обліку для переоцінки валютних позицій;
- організацію аналітичної роботи.

До методів усунення валютного ризику належать фінансові операції, що дозволяють або уникнути ризику, спричиненого зміною валютного курсу, або отримати спекулятивний прибуток від курсових коливань. Процес зменшення ризику можливих втрат називається хеджуванням.

Методами хеджування (страхування) валютного ризику є:

- погодження надходжень і платежів (структурне балансування);
- "валютні кошики" — набір валют, об'єднаних у певних пропорціях, тобто курс валюти стосовно певного набору інших валют;
- методи короткострокового хеджування — поєднують форвардні, опціонні угоди і угоди своп;
- методи довгострокового хеджування — фінансові ф'ючерси і дисконтування вимог у валюті (уступка права вимоги боргу в іноземній валюті замість негайно сплаченої суми банком у національній або іншій валюті).

МАУП

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аваль (франц. aval — схвалення) — вексельне гарантування, за яким аваліст (особа, яка поручилася) бере на себе відповідальність за оплату векселя будь-якою зобов'язаною за векселем особою (акцептантом, векселедавцем, індосантом).

Аванс — попередня виплата імпортером відповідної грошової суми в рахунок передбачених платежів за поставлені для нього товари.

Авізо (італ. avviso — повідомлення) — офіційне поштове чи телеграфне повідомлення банку про здійснення платежів або зміну стану взаємних розрахунків.

А-кореспонденти — національний та іноземний банки, між якими існують кореспондентські рахунки, як на одно-, так і на двосторонній основі.

Акредитив (лат. accredivus — довірчий) — розрахунковий або грошовий документ, який містить доручення імпортера його банкові (банку-емітента) сплатити певну суму коштів експортерові (бенефіціарові), на користь якого відкрито акредитив, за умови що експортер надасть відповідно до вимог акредитива документи у встановлений термін.

Акредитив авізований — акредитив, за яким банк-емітент звертається з дорученням до іншого банку (авізуючого), щоб сповістити бенефіціара про відкриття акредитива без будь-якого зобов'язання з боку як авізуючого банку, так і банку-емітента.

Акредитив безвідзивний — 1) акредитив, який не може бути анульований до завершення терміну, на який він виданий;

2) акредитив, який не може бути змінений або анульований без попередньої згоди з боку бенефіціара.

Акредитив безвідзивний непідтверджений — акредитив, за якого авізуючий банк обмежується тільки авізуванням експортера щодо відкриття акредитива та платить лише у тому разі, коли банк-емітент перерахує йому відповідну суму.

Акредитив безвідзивний підтверджений — акредитив, за яким банк-емітент доручає іншому банкові (часто — авізуючому банку) взяти безпосередню участь в акредитивній операції шляхом надання власного зобов'язання до безвідзивного зобов'язання банку-емітента.

Акредитив "бек-ту-бек" (компенсаційний, контракредитив) — акредитив, який відкриває банк комерсанта-посередника за його дорученням на користь постачальника.

Цей акредитив базується на непереказному акредитиві, який був відкритий на користь комерсанта-посередника (можливості повинні бути зазначені в кожному окремому випадку).

Акредитив відзивний — акредитив, який може бути в будь-який час змінений, або відізваний (анульований) банком-емітентом за дорученням імпортера без обов'язкового повідомлення бенефіціара.

Акредитив документарний (товарний) — акредитив для розрахунків за товари та послуги, згідно з яким банк зобов'язується виплатити відповідно до інструкцій покупця певну суму коштів продавцеві після пред'явлення товаророзпорядчих документів.

Акредитив з кінцевим розрахунком — акредитив, який передбачає переказ коштів за поставлені вироби та надані послуги з вирахуванням попередньо обумовленого відсотка, який оплачується окремо по закінченні терміну, при отриманні банком-емітентом від імпортера документів, які підтверджують оплату.

Акредитив з платежем за пред'явленням (проти документів) — негайне отримання суми, вказаної в документах, за пред'явленням документів; платіж готівкою узгоджено в договорі.

Акредитив з розстрочкою платежу — отримання суми, вказаної в документах, з початком терміну платежу.

Строк платежу (без векселя) узгоджений. Можливе отримання суми з вирахуванням облікового відсотка після подання документів.

Акредитив з червоним застереженням — акредитив, за якого за дорученням імпортера банк-емітент уповноважує авізуючий чи підтверджуючий банк надати бенефіціарові грошовий аванс проти його письмового зобов'язання виставити документи, що підтверджують факт відвантаження відповідно до умов акредитива.

Акредитив компенсаційний — акредитив, який використовують як гарантію випуску другого акредитива для покриття тієї ж угоди.

Акредитив на експорт — акредитив, який використовується для розрахунків за експортовані інофірмами товари та надані послуги і відкривається іноземними банками за дорученням іноземних фірм імпортерів.

Акредитив на імпорт — акредитив, який використовується для розрахунків за імпортовані іноземними фірмами товари та надані послуги.

Акредитив неподільний — акредитив, яким передбачається, що вся сума, яка належить експортерові, буде сплачена після завершення поставок або після останньої часткової поставки.

Акредитив переказний (трансферабельний) — акредитив, що дає змогу бенефіціарові (експортерові) передати повністю чи частково свої права за акредитивом іншій стороні (індосатові), який мусить дотримуватися термінів та умов акредитива для отримання платежу.

Акредитив подільний — акредитив, яким передбачається виплата експортерові відповідно до контракту певної суми після кожної часткової поставки.

Акредитив прямо авізований — акредитив, який банк-емітент надсилає безпосередньо бенефіціарові без втручання іншого банку.

Акредитив револьверний — акредитив, відкритий на частину суми платежів, який автоматично поновлюється після оплати чергової партії товару.

Акредитив транзитний — акредитив на отримання банком-емітентом від банку-посередника авізо або підтвердження акредитива.

Акцепт (лат. acceptus — прийнятий) — зобов'язання імпортера (платника) оплатити у встановлений термін переказний вексель (тратту), виставлений на оплату рахунок, задовольнити інші вимоги щодо оплати.

Арбітраж валютний (франц. arbitrage) — операції банків з використанням різниці в курсах валют на ринках різних країн (просторовий арбітраж) та зміни курсів протягом певного періоду (часовий арбітраж).

Банк авізуючий — банк (ним найчастіше є філія чи кореспондент банку-емітента, розміщені в країні бенефіціара), який "авізує" чи перевіряє справжність акредитива і пересилає його бенефіціарові, не несучи при цьому відповідальності.

Банк акцептуючий — банк, який оплачує переказний вексель; ним може бути банк-емітент, авізуючий банк чи інший визначений банк.

Банк-гарант — банк, що поручився за свого клієнта {банк принципала).

Банк-емітент — банк, який згідно з інструкціями заявника відкриває ("випускає") акредитив, беручи на себе платіжні зобов'язання після виконання умови акредитива.

Банк інкасуючий — будь-який банк, який займається обробкою інкасо, надає імпортерові тратту та комерційні документи проти отримання платежу чи акцепту.

Банк-кореспондент — банк, який здійснює платежі, розрахунки, інші операції за дорученням іншого банку і за його рахунок на основі кореспондентського договору.

Банк негоціюючий — банк, розташований у країні бенефіціара, який оцінює вексель і документи за угоди з акредитивом.

При негоціюванні цей банк стає тримачем векселя авізуванням бенефіціарові своїх власних фондів.

Банк підтверджуючий — банк, який розташований в країні бенефіціара і за його запитом може підтверджувати чи брати на себе зобов'язання перед бенефіціаром гарантувати оплату/акцепт векселя згідно з акредитивом.

Банк-ремітент (лат. remittens — який відсилає) — у міжнародних розрахунках банк, обраний експортером для пересилання документів у країну імпортера з метою здійснення інкасо через інкасуючий банк.

Бенефіціар (англ. beneficiary) — особа, на користь якої виставлено акредитив, вексель; у міжнародній торгівлі — експортер.

Б-кореспонденти — кореспонденти, які не мають взаємних рахунків, хоч співпраця між ними може бути дуже інтенсивною.

Бреттон-Вудська валютна система — система, за якої зберігалася деяка подібність золотодевізного стандарту, особливість якого полягала в тому, що це був, по-перше, золотодевізний стандарт тільки для центральних банків, по-друге, при цьому тільки долар США (тобто одна єдина валюта) обмінювався на золото.

Валюта іноземна — грошові знаки іноземних держав, кредитні та платіжні документи, які використовуються в міжнародних розрахунках.

Валюта платежу — валюта, в якій оплачується товар при зовнішньоторговельній операції.

Валюта угоди — валюта, в якій встановлюється ціна товару в зовнішньоторговельному контракті.

Валютна позиція — співвідношення вимог і зобов'язань партнерів (контрагентів) за контрактом в іноземній валюті; показує наявність у ньому вимог і зобов'язань в якій-небудь валюті.

Валютна спекуляція — купівля-продаж валюти з метою отримання прибутку за сприятливої зміни обмінного курсу.

Валютне обмеження — законодавче закріплене обмеження на здійснення валютних операцій в країні (для певних груп економічних суб'єктів, певних видів операцій, валют тощо).

Валютний арбітраж (франц. arbitrage) — операції банків з використанням різниці в курсах валют на ринках різних країн (просторовий арбітраж) та зміни курсів протягом певного періоду (часовий арбітраж).

Валютний кошик — набір певної кількості національних валют, який використовується для котирування іноземної валюти при визначенні валютного курсу національної або міжнародної колективної валюти.

Валютний (обмінний) курс — ціна грошової одиниці країн, виражена в іноземній валюті.

Валютний ринок — сукупність обмінних та депозитно-кредитних операцій в іноземних валютах, які здійснюються між юридичними та фізичними особами за ринковим курсом або відсотковою ставкою.

Вексель (нім. Wechsel — зміна, обмін) — цінний папір (а також вид кредитних грошей), що містить безумовне абстрактне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику векселя (векселетримачеві).

Вексель акцептований — вексель, який має акцепт (погодження) платника (трасата) на його оплату.

Акцепт оформляється написом на векселі ("акцептований", "прийнятий", "зобов'язуюся сплатити" та ін.) і підписом трасата.

Вексель бронзовий — вексель, який не має реального забезпечення, виписаний на уявну особу.

Вексель доміцільований — вексель, який містить застереження векселедавця про те, що він підлягає оплаті третьою особою (доміциліатом) за місцем проживання платника або в іншому місці.

Вексель дружній — вексель, який видається однією особою іншій без наміру векселедавця здійснити за ним платіж, а лише з метою стягнення грошових коштів шляхом взаємного обліку цих векселів у банку.

Вексель переказний (тратта) — письмовий наказ векселедавця (трасанте), адресований платнику (трасату), сплатити у зазначений термін позичену суму грошей з відсотками третій особі — векселетримачеві (ремітенту).

Трасат є боржником за векселем тільки після того, як акцептує вексель, тобто погодиться на його оплату, поставивши на ньому свій

підпис (акцептований вексель). Акцептант переказного векселя, так само, як векселедавець простого векселя, є головним вексельним боржником і несе відповідальність за оплату векселя у встановлений термін.

Вексель простий (соло) — нічим не обумовлене зобов'язання позичальника (векселедавця) сплатити позикодавцю (векселетримачеві) відповідний борг у визначений термін.

Гарантія банківська — письмове одностороннє зобов'язання (поручництво) банку-гаранта, прийняте стосовно якої-небудь особи (бенефіціара) за дорученням іншої особи (принципала), у забезпечення виконання останнім своїх зобов'язань перед бенефіціаром.

Гарантія банківська безвідзивна — гарантія, яка не може бути відізвана, а її умови не можуть бути змінені без згоди бенефіціара.

Гарантія банківська безумовна — гарантія, яка передбачає, що банк-гарант виконує свої зобов'язання перед бенефіціаром (здійснює йому платіж) проти його простої першої вимоги, навіть якщо вона нічим не обумовлена і не підтверджена наданням будь-яких додаткових документів.

Гарантія банківська відзивна — гарантія, яка може бути відізвана або її умови можуть бути змінені банком-гарантом без попереднього повідомлення бенефіціара.

Гарантія банківська договірна (контрактна) — гарантія точного виконання контракту, яка виставляється банками в забезпечення інтересів імпортера.

Гарантія банківська платіжна (гарантія платежу) — гарантія постачальнику товару, відповідно до якої платіж буде здійснено, як тільки він виконає свої зобов'язання.

Гарантія банківська пряма — гарантія, за якої банк-гарант бере на себе зобов'язання безпосередньо перед бенефіціаром, тобто банк експортера дає свою гарантію безпосередньо іноземному бенефіціарові.

Гарантія банківська умовна — гарантія, реалізація якої залежить від виконання певних умов.

Грант-елемент — показник, що визначає умовні втрати кредитора через надання кредиту на умовах, більш пільгових, ніж ринкових.

Демонетизація золота — перетворення золота з фінансового активу на товар, який вже не використовується як засіб платежу між центральними банками країн, а переходить у сферу товарного обігу (наприклад, експортується),

Дилер (англ. dealer — торговець, агент) — співробітник банку, уповноважений здійснювати операції (купівлі-продажу) з іноземною валютою.

Дисконтування — утримання узгодженої знижки за відповідний період із номінальної суми векселя.

"Довга" позиція у валюті А — ситуація, за якої банк купив зайву кількість валюти, тобто його актив перевищує пасив у цій валюті.

Доміциліат — платник або третя особа, якій доручено оплатити вексель у зазначеному місці платежу.

Дочірній банк закордонний — іноземна компанія, над якою вітчизняний або спільний банк мають контроль.

Експортна вартість товару — вартість, яка визначається за рахунком, пред'явленим іноземному покупцеві, з вирахуванням прямих накладних витрат в іноземній валюті, пов'язаних з реалізацією даного товару.

ЕКЮ (European Current Unit) — європейська колективна валюта до 1999 р.

Євро — єдина валюта об'єднаної Європи.

Європейська валютна система (створена 1979 р.) — міжнародна регіональна валютна система, підсистема Ямайської світової валютної системи.

Єврочеки (eurocheque) — стандартизовані чеки, які випускають банки — члени Європейської банківської системи "Єврочеки", супроводжувані спеціальною гарантійною карткою.

Жиро (пап. Jiro — коло, оборот) — вид безготівкових розрахунків, що здійснюються у вигляді системи заліків взаємних вимог і зобов'язань.

Жиросистема — система платежів через жирорахунки, тобто через рахунки в поштових відділеннях, що діють у багатьох європейських країнах і в Японії.

Жирочек — документ про зняття грошей із рахунка в національній системі жирорахунків.

Закрита позиція — збіг обсягів закупівель і продажів валюти.

Золотий паритет — співвідношення грошових одиниць різних країн за їх офіційним вмістом золота.

Золотодевізійний стандарт — усічена форма золотого стандарту, яка передбачає обмін кредитних грошей на девізи у валютах країн золотозлиткового стандарту і потім на золото.

Золотодоларовий стандарт — золотий стандарт, за якого тільки одна єдина валюта (долар США) обмінювалася на золото.

Золотозлитковий стандарт — усічена форма золотого стандарту, яка передбачає обмін кредитних грошей на злитки золота вагою до 12,5 кг.

Золотомонетний стандарт — власна (класична) форма золотого стандарту, пов'язана з використанням золота і золотих монет як грошового товару.

Імпортна вартість товару — вартість у цінах, вказаних у рахунку-фактурі іноземного постачальника, плюс витрати з доставки товару до кордону та інші накладні витрати.

Індосамент (нім. Indossament, від лат. in — на і dosrum — спина) — передатний напис на зворотному боці векселя, чека, коносамента та деяких інших цінних паперів, який засвідчує передання прав за цим документом від однієї особи до іншої.

Індосамент безоборотний — індосамент, який здійснюють у вигляді передатного напису з відмовою від відповідальності, що випливає з тратти: "Без обороту на мене".

Індосамент бланковий — індосамент на пред'явника, тобто без зазначення особи, на користь якої передано документ.

Індосант (нім. Indossant) — особа, яка зробила передатний напис (індосамент).

Індосат — особа, яка отримує вексель за передатним написом.

Інкасо (італ. incasso — виручка, виторг) — банківська операція, яка полягає в отриманні, переданні та виставленні для платежу векселя (чи іншого фінансового документа) інкасуючим банком для клієнта та наступному переказі грошових коштів на рахунок цього клієнта.

Інкасо документарне — інкасо, яке передбачає надсилання разом із фінансовими комерційних (транспортних) документів.

Інкасо міжнародне — форма міжнародних безготівкових розрахунків, яка означає зобов'язання банку однієї країни отримати за дорученням експортера від імпортера суму платежу за контрактом проти передачі документів (фінансових, комерційних) і перерахувати її експортеру.

Інкасо чисте — інкасо, в якому задіяні лише фінансові документи (перекази і прості векселі, чеки та інші подібні документи, що використовуються для отримання платежів).

"Інкотермс" ("Incoterms") — збірник міжнародних торговельних термінів, комерційних умов, складений Міжнародною торговою палатою і виданий у Парижі.

Кліринг (англ. clearing, від clear — вести розрахунки) — 1) система безготівкових розрахунків за товари, цінні папери, заснована на заліку взаємних вимог і зобов'язань;

2) процедура розрахунків через розрахункову палату, що виступає як консолідований продавець перед усіма покупцями за біржовими угодами, гарантуючи виконання укладених контрактів і страхуючи сторони від можливих фінансових втрат;

3) взаємний залік платежів за чеками у межах однієї держави.

Конвертованість валюти (лат. converto — повертаю, перетворюю) — можливість обміну національної валюти на іноземну і використання іноземної валюти в комерційних і фінансових угодах без будь-яких обмежень.

Коносамент (франц. connaissement, від connare — знати, розумітися) — документ, який видається перевізником вантажу його відправнику, посвідчує прийняття вантажу до перевезення та містить зобов'язання доставити вантаж у пункт призначення і передати його отримувачеві.

Контргарантія (кореспондентський договір) — гарантія, яку надає банк принципала (банк-поручитель), доручаючи своєму банку-кореспонденту виставити пряму гарантію на користь бенефіціара під повну відповідальність поручителя.

Кореспондентський рахунок — рахунок, на якому відображено розрахунки, зроблені однією кредитною установою за дорученням і за рахунок іншої на основі укладеного кореспондентського договору.

"Коротка" позиція у валюті В — ситуація, за якої банк продав зайву кількість валюти, тобто його пасив перевищує актив у цій валюті.

Котирування валют (франц. coter — розмічати, нумерувати) — встановлення валютних курсів на основі ринкових механізмів.

Кредит акцептний — кредит, наданий банком у формі акцепту переказного векселя (тратти), що виставляється на банк експортерами й імпортерами.

Кредит акцептно-рамбурсний — вид кредиту за зовнішньоторговельними контрактами, який надає банк експортера банку імпортера для своєчасної оплати рахунків.

Кредит вексельний — кредит, що оформляється шляхом виставляння переказного векселя на імпортера, який акцептує його після одержання товаросупровідних і платіжних документів.

Кредит за відкритим рахунком — кредит, що надається в розрахунках між постійними контрагентами, особливо за багатократних постачань однорідних товарів.

Кредит комерційний — кредит, безпосередньо пов'язаний із зовнішньою торгівлею і послугами.

Кредит міжнародний (лат. Creditum — позика, від credo — довіряю) — відносини між кредиторами і позичальниками різних країн з приводу надання, використання і погашення кредиту.

Кредит обліковий — кредит, наданий банком векселетримачеві шляхом купівлі векселя до настання терміну платежу за ним.

Кредит синдикований (консорціумний) (лат. consortium — участь) — кредит, наданий двома і більше кредиторами, тобто синдикатами (консорціумами) банків, одному позичальнику.

Кредит фінансовий — грошовий кредит, наданий банками на умовах повернення, терміновості та платності.

Кредит фірмовий — традиційна форма кредитування експорту, за якої експортер надає кредит іноземному покупцеві (імпортерові) у формі відстрочки платежу.

Крос-курс — співвідношення між двома валютами (жодна з яких не є доларом США), що визначається на підставі курсів цих валют до третьої, переважно долара США.

Курс bid — курс купівлі; за цим курсом банк купує базову валюту, продає валюту котирування.

Курс offer — курс продажу; за цим курсом банк продає базову валюту, купує валюту котирування.

Легітимація (лат. legitimus —законний, узаконений) — визнання або підтвердження того, що банківська гарантія є свідченням спроможності принципала за гарантією виконувати роботу.

Міжнародна валютна система — світова грошова система всіх країн, у межах якої формуються і використовуються валютні ресурси і здійснюється міжнародний платіжний оборот.

Міжнародний банківський переказ — одна з найпоширеніших безготівкових форм міжнародних розрахунків комерційних банків за дорученням своїх клієнтів шляхом платіжних доручень, які адресуються банком однієї країни банку іншої країни.

Міжнародний кореспондентський договір — угода між двома або кількома банками про здійснення платежів і розрахунків одним з них за дорученням і за рахунок іншого.

Міжнародний кореспондентський рахунок — рахунок, на якому відображено розрахунки, здійснені банком однієї країни за дорученням і за рахунок банку іншої на основі кореспондентської угоди.

Міжнародний рахунок востро (італ. VOSTRO CONTO — ваш рахунок) — рахунок банку-кореспондента у певній кредитній установі.

Міжнародний рахунок лоро (італ. Loro conto — їхній рахунок) — 1) кореспондентський рахунок з міжнародних розрахунків, який відкривається у вітчизняному банку на ім'я іноземного банку-кореспондента;

2) рахунок, який відкривається банком-кореспондентом для захисту сум, що видаються, або одержаних за дорученням свого кореспондента.

Міжнародний рахунок ностро (італ. Nostro conto — наш рахунок) — 1) рахунок, який банк відкриває у своєму іноземному банку-кореспонденті й на якому враховуються всі його витрати і надходження;

2) кореспондентський рахунок, за яким здійснюються всі операції з виконання кореспондентом доручень банку.

Міжнародні кореспондентські відносини — договірні відносини між банками різних країн для здійснення платежів і розрахунків за дорученням один одного.

Міжнародні розрахунки — регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, пов'язані з економічними, політичними і культурними відносинами між господарюючими суб'єктами і громадянами різних країн.

Міжнародні торговельні розрахунки — система організації та регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями в інвалюті, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Негоціація (лат. negotians — торговець) — передання, поступка (продаж векселя, чека тощо).

Негоціація тратти — продаж векселя векселетримачем банкові до настання терміну платежу за векселем.

Непряме котирування — визначення кількості іноземної валюти в одиницях національної валюти.

Облік векселя — купівля векселя банком до настання терміну оплати за ним.

Обліковий відсоток (ставка) — плата, стягнута банком за авансування грошей при дисконті векселя.

Овердрафт (англ. overdraft — понадплановий) — особлива форма надання короткотермінового кредиту клієнтові банку, якщо сума платежу перевищує залишок коштів на його рахунку.

Опціон валютний (лат. option — вільний вибір) — 1) контракт на право купити або продати протягом певного терміну за договірною ціною лот валюти;

2) опціон, що передбачає право вибору альтернативних валютних умов контракту.

Офіційна облікова ставка — облікова ставка, яку застосовує центральний банк в операціях із кредитними установами.

Паризька валютна система — система, в основу якої було покладено золотомонетний стандарт, тобто власна (класична) форма золотого стандарту, пов'язана з використанням золота і золотих монет як грошового товару.

Платіжне доручення — наказ платника (переказодавця) — клієнта банку, адресований його банкові-кореспонденту, про виплату певної суми грошей переказоодержувачу (бенефіціару).

Поручництво — договір, відповідно до якого одна особа (поручитель) бере на себе перед кредитором відповідальність за виконання боржником зобов'язання в повному обсязі або частково.

Поручництво просте — відповідальність поручителя субсидіарна (допоміжна), тобто поручитель має право вимагати у разі виставлення до нього вимоги кредитором, щоб кредитор спочатку звернувся до головного боржника і вжив заходів до стягнення боргу з його майна.

Поручництво солідарне — поручництво, за якого кредитор може у разі невиконання зобов'язання головним боржником виставити вимогу про сплату боргу відразу поручителю або до них обох.

Прима-вексель — перший примірник переказного векселя (тратти).

Принципал — наказодавець за гарантією, який уповноважує свій банк надати гарантію та інструктує його щодо того, яку гарантію варто надати (її вид, сума, дата закінчення терміну дії, специфічні умови тощо).

Пряме котирування — визначення кількості національної валюти за одиницю іноземної.

Рефінансування — погашення статей заборгованості за рахунок знов отриманих кредитів.

Ризик валютний — небезпека валютних втрат внаслідок зміни курсу "валюти угоди" до "валюти платежу" в період між укладенням контракту і здійсненням за ним платежу.

Ризик дефолту — невиконання перед іноземними кредиторами платіжних зобов'язань з боку уряду або державних організацій, виражених в іноземній валюті.

Ризик кредитний (ризик неповернення боргу) — невпевненість кредитора в тому, що позичальник буде в змозі й матиме бажання виконати свої зобов'язання відповідно до термінів та умов кредитної угоди.

Ризик мораторію на платежі за кордон — ризик, пов'язаний з тим, що уряд не спроможний забезпечити своєчасне виконання своїх зовнішніх платіжних зобов'язань і протягом якогось часу застосовує як надзвичайний захід призупинку всіх платежів на користь іноземних кредиторів.

Ризик неконвертованості — ризик, що виникає тоді, коли боржник, по суті, повністю платоспроможний і своєчасно вносить еквівалент у національній валюті як забезпечення переказу коштів за кордон, проте валютний стан країни в певний момент такий, що її центральний банк не може виконати вказаний платіж через відсутність у нього поточних (оперативних) залишків у валютній касі.

Ризик у міжнародній торгівлі — небезпека втрат з вини іншої сторони або через політичну, економічну ситуації в країні, що бере участь в угоді.

Ризики виробничі — ризик експортера щодо відзиву або значної (кардинальної зміни) модифікації замовлення з боку імпортера; ризик імпортера щодо небажання чи технічної неспроможності виконання контракту експортером.

Ризики економічні — ризики, що виникають у тих випадках, коли втручання урядових органів або дії самого уряду перешкоджають (ускладнюють) своєчасне погашення заборгованості чи зобов'язання.

Ризики комерційні — ризики пов'язані з можливістю невиконання боржником прийнятих на себе зобов'язань.

Ризики курсові (пов'язані зі змінами валютних курсів) — ризики, які виникають через девальвацію або ревальвацію місцевої валюти щодо валюти платежу (валюти експортера стосовно валюти імпортера).

Ризики не переказу валюти — ризики, що виникають через несприятливі зміни у валютно-фінансовому становищі країни, що може стати підставою для введення там додаткових валютних обмежень або призвести до жорсткішого валютного регулювання.

Ризики політичні — ризики, що виникають внаслідок політичних подій (війни, блокади, бойкоти, революції, націоналізація, ембарго, внутрішні непорядки, масові страйки тощо), які можуть перешкоджати імпортеру надсилати гроші або експортеру відправляти товар.

СВІФТ (Sosiaty for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) — Спілка міжнародних фінансових телекомунікацій — міжнародна автоматизована система платежів через мережу комп'ютерів.

Своп (англ. swap — обмінювати) — торговельно-фінансова обмінна операція, за якої угода про купівлю (продаж) іноземної валюти супроводжується укладенням контругоди про зворотний продаж (купівлю) тієї самої валюти через певний термін на тих самих умовах.

СПЗ — (Special Drawing Rights — спеціальні права запозичення) — мультивалютний ринковий стандарт, що не має матеріальної форми; властивий для Ямайської валютної системи.

Секунда-вексель — другий екземпляр випущеного переказного векселя.

Спекуляція валютна — купівля-продаж валюти, з метою отримання прибутку за сприятливої зміни обмінного курсу.

Спот (англ. spot— наявний, миттєво оплачуваний) — угода, за якої розрахунки між продавцем та покупцем валюти здійснюються не пізніше, ніж на другий робочий день після її укладення.

Трасант (експортер) (італ. trassare — виписувати вексель) — клієнт, який доручає інкасо за своєю траттою та комерційними документами банку в своїй країні; векселедавець за переказним векселем.

Трасат (імпортер) (нім. Trassat) — сторона, якій надають документи відповідно до інструкції; платник за переказним векселем.

Тратта "на пред'явника" — вексель, що зобов'язує трасата сплатити "за пред'явленням".

Тратта термінова — тратта, яка підлягає оплаті на вимогу або протягом дуже короткого періоду.

Факторинг (англ. factor — агент, посередник) — вид фінансових послуг, які надають комерційні банки, їх дочірні фактор-фірми дрібним і середнім фірмам шляхом викупу платіжних вимог.

Фіксинг (англ. fix — зміцнювати, встановлювати) — процедура котирування, якою визначається та реєструється міжбанківський курс валют шляхом послідовного зіставлення попиту та пропозиції з кожної валюти.

Форвард (англ. forward — вперед) — валютні угоди, термін виконання яких перевищує два робочих дні (здебільшого 1–6 місяців).

Форфейтер — банк, який обліковує векселі в обмін на негайну оплату готівкою.

Форфейтинг (франц. fortait — відмова від прав) — кредитування зовнішньоторговельних операцій у формі купівлі в експортера векселів, акцептованих імпортером.

Форфейтування (франц. forfait — цілком, загальна сума) — форма кредитування експорту банком або фінансовою компанією шляхом купівлі ними без обернення на продавця векселів та інших боргових вимог за зовнішньоторговельними операціями.

Хеджування (англ. hedging — запобігання) — страхування, зниження ризику від втрат, зумовлених несприятливими для експортерів та імпортерів змінами ринкових цін на товари порівняно з контрактними цінами.

Цедент (лат. cedens — поступливий) — особа, яка передає своє право на вексель.

Цесіонарій — третя сторона, отримувач прав за векселем.

Цесія (лат. cessio — передання) — поступка вимоги в зобов'язанні іншій особі, передання будь-кому своїх прав на що-небудь.

Ціни зовнішньоторговельні — ціни, за якими здійснюється експорт національних або імпорт закордонних товарів.

При формуванні цих цін (яке принципово відрізняється від визначення національних цін) найефективнішим є метод конкурентних матеріалів, заснований на зіставленні цін фірм, що виробляють і реалізують на світовому ринку аналогічні або близькі за техніко-економічними параметрами товари.

Чек (англ. check) — грошовий документ встановленої форми, який містить безумовне розпорядження чекодавця банку здійснити платіж зазначеної у чекові грошової суми чекотримачеві готівкою чи перерахуванням грошей на його рахунок у банку.

Чек банківський — чек, виписаний банком на свій банк-кореспондент.

Чек дорожний — стандартний грошовий документ, який виписують у місцевій або іноземній валюті й використовують у поїздках, за-

кордонних подорожах для оплати товарів і отримання в банку готівки.

Чек на пред'явника — чек, виписаний пред'явникові, який може бути переданий іншій особі як з індосаментом, так і без нього.

Чек ордерний — чек, виписаний на користь певної особи чи за її наказом, який передається за допомогою індосаменту із застереженням "наказу" чи без нього.

Чек фірмовий — чек, виписаний фірмою на одержувача.

Переважно такі документи виписують у національній чи іноземній валюті на пред'явника і виставляють фірми на свій банк. Оплата за ним здійснюється за рахунок коштів чекодавця.

Ямайська валютна система — світова валютна система, запроваджена у січні 1976 р. угодою країн-членів МВФ на конференції в Кінгстоні (Ямайка), якою було здійснено другу зміну Статуту МВФ, переглянуто статус золота і введено плаваючі валютні курси.

ТЕСТИ
з дисципліни
"ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ"

1. *Валютні операції — це...*
   1) операції між резидентами у валюті України;
   2) операції пересилання за кордон валютних цінностей;
   3) використання валютних цінностей як засобу міжнародного обігу;
   4) операції з переходом права власності на валютні цінності.
2. *Валютні цінності — це...*
   1) валюта України;
   2) цінні папери, виражені у валюті України;
   3) іноземна валюта;
   4) платіжні документи, виражені в монетарних металах;
   5) монетарні метали;
   6) цінні папери, виражені в іноземній валюті.
3. *Монетарні метали — це...*
   1) золото;
   2) ювелірні вироби;
   3) метали іридієво-платинової групи;
   4) побутові вироби із золота;
   5) золотий брухт.

4. *Зазначте, чи вірне твердження: "Акції, виражені в іноземній валюті, — це валютні цінності":*
   Так. Ні.
5. *Зазначте, чи вірне твердження: "Боргові розписки, виражені у валюті України, — це валютні цінності":*
   Так. Ні.
6. *Зазначте, чи вірне твердження: "Банківські документи, виражені у монетарних металах, — це платіжні документи":*
   Так. Ні.
7. *Зазначте, чи вірне твердження: "Депозитні сертифікати, виражені у валюті України, — це валютні цінності":*
   Так. Ні.
8. *Зазначте, чи вірне твердження: "Надання овердрафтів — це неторгова операція":*
   Так. Ні.
9. *Випуск та обслуговування пластикових карток клієнтів — це...*
   1) неторгова операція;
   2) ведення валютних рахунків;
   3) конверсійна операція;
   4) кореспондентські відносини з іноземними банками.
10. *Оплата дорожніх чеків — це...*
    1) неторгова операція;
    2) конверсійна операція;
    3) ведення валютних рахунків;
    4) кореспондентські відносини з іноземними банками.
11. *До операцій з залучення та розміщення валютних коштів належать:*
    1) операції з цінними паперами;
    2) кредитні операції;
    3) депозитні операції;
    4) конверсійні операції;
    5) неторгові операції;
    6) міжнародні розрахунки;
    7) операції з монетарними металами.
12. *Зазначте, чи вірне твердження: "Надання та одержання резидентами кредитів в іноземній валюті потребує індивідуальної ліцензії НБУ на проведення валютних операцій":*
    Так. Ні. Не завжди.

13. *Зазначте, чи вірне твердження: "Для відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками необхідна індивідуальна ліцензія НБУ на проведення валютних операцій":*

Так. Ні. Не завжди.

14. *Зазначте, чи вірне твердження: "Вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей потребує генеральної ліцензії НБУ на проведення валютних операцій":*

Так. Ні. Не завжди.

15. *Зазначте, чи вірне твердження: "Використання іноземної валюти на території України як засобу застави потребує генеральної ліцензії НБУ на проведення валютних операцій":*

Так. Ні. Не завжди.

16. *Дайте визначення конверсійної операції.*
17. *Дайте визначення угоди з негайною поставкою.*
18. *Дайте визначення угоди today.*
19. *Дайте визначення угоди tomorrow.*
20. *Дайте визначення угоди spot.*
21. *Дата валютування — це...*
    1) дата поставки коштів на рахунок контрагента;
    2) дата укладення угоди;
    3) фіксація курсу національної одиниці в іноземній валюті на даний момент.
22. *Пряме котирування — це...*
    1) вартість одиниці іноземної валюти, що виражається у національній валюті;
    2) вартість одиниці національної валюти, що виражається в певній кількості іноземної валюти;
    3) курс, згідно з яким банк продає валюту.
23. *Зворотне котирування — це...*
    1) вартість одиниці національної валюти, що виражається в іноземній валюті;
    2) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
    3) обмінний курс продажу чи купівлі, що використовується у валютних операціях.
24. *Повне котирування — це...*
    1) курс продавця та покупця, згідно з яким банк купує або продає іноземну валюту за національну;

2) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
3) курс, згідно з яким банк продає валюту.

25. *Курс спот — це...*
1) обмінний курс продажу чи купівлі, який використовується для валютних операцій без будь-якої угоди про здійснення майбутньої купівлі чи продажу;
2) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
3) співвідношення між двома валютами, яке визначене через їх курс до третьої валюти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Закон* України "Про банки та банківську діяльність" від 07.12. 2000.
2. *Закон* України "Про Національний банк України".
3. *Декрет* КМУ "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" від 19.03.93.
4. *Закон* України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" від 05.04.01.
5. *Закон* України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті".
6. *Інструктція* НБУ "Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті" від 18.12.98. № 127: Затв. постановою Правління НБУ.
7. *Банковско-финансово-правовой* словарь-справочник. — К.: А. С. К., 1998.
8. *Міжнародні* розрахунки та валютні операції (За ред. М. І. Савлука). — К., 2002.
9. *Лисенков Ю. М., Педь И. В.* Расчеты во внешней торговле. — К., 2003.
10. *Боринець С. В.* Міжнародні валютно-кредитні відносини. — К., 2000.
11. *Михайлов Д. М.* Международные расчеты и гарантии. — М.: ФБК-Пресс, 1998.
12. *Міжнародні* валютно-кредитні відносини. / За ред. А. С. Філіпенко. — К., 1997.

13. *Международные* валютно-кредитные и финансовые отношения / Под ред. Л. Н. Красавиной. — М., 2000. — 569 с.
14. *Основы* меджународных валютно-финансовых и кредитных отношений. — М.; ИНФРА-М, 1998. — 432 с.
15. *Максимо Енг.* Международные финансы. — М., 1999.
16. *Пебро М.* Международные экономические, валютные и финансовые отношения: Пер. с фр. — М., 1994. — 496 с.
17. *Носкова М. Я.* Международные валютно-кредитные отношения. — М., 1995. — 208 с.
18. *Хэррис Дж. Мэнвилл.* Международные финансы. — М., 1996. — 292 с.

Додаткова

19. *Алмазов О. П., Дубоносов Л. А.* Золото и валюта: прошлое и настоящее. — М., 1988. — 182 с.
20. *Ачкасов А. И.* Типы валютных операций и другие виды сделок на международных денежных рынках. — М., 1994. — 63 с.
21. *Будько В. А.* Валютно-кредитные операции и расчеты по внешнеторговым контрактам: Справочно-метод. изд. / — Спб.., 1995 — 176 с.
22. *Валютно-финансовые* условия внешнеторговых контрактов: Метод. рекомендации / Сост. В. В. Которков. — СПб., 1992. — 47 с.
23. *Буренкин А. Н.* Фьючерсные, форвардные и опционные рынки. — М., 1995. — 240 с.
24. *Вейсвеллер Руди.* Арбитраж. Возможности и техника операций на финансовых и товарных рынках. — М., 1994. — 204 с.
25. *Котелкин С. В., Тумарова Т. Г.* Основы международных валютно-финансовых и кредитных отношений. — СПб, 1997.
26. *Практикум* по биржевым играм и финансовой деятельности западных банков / Ред. А. А. Кузнецова и др. — М., 1994. — 224 с.
27. *Смирнов А. Л.* Международный кредит. Основные виды и условия. — М.,1993. — 80 с.
28. *Суворов С. Г.* Азбука валютного дилинга. — СПб., 1998.

29. *Финансовые* фьючерсы / Сост. М. В. Кузнецов, Э. И. Малиничева. — М., 1993. — 193 с.
30. *Цимайло А. В.* Платежный баланс и валютный курс (в теории и практике ведущих стран Запада). — М., 1992. — 192 с.
31. *Шмырева И. Н. и др.* Международные валютно-кредитные отношения. — СПб.: Питер, 2002.
32. *Управління* валютними ризиками. — К., 1998.
33. *Ющенко В. А., Міщенко В. І.* Валютне регулювання. — К., 1999.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка 3
Зміст дисципліни “Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції” 4
Плани семінарських і практичних занять 6
Вказівки до виконання контрольних робіт 8
Теми рефератів 9
Теоретичний матеріал для самостійного вивчення 13
Короткий термінологічний словник 41
Тести з дисципліни “Валютні операції” 56
Список літератури 59

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп’ютерне верстання *О. М. Каденко*

Зам. № ВКЦ-3640

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП